

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

**ФЕНОМЕН МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ
КУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ**

Навчально-методичний посібник

Кіровоград
2011

УДК
ББК

Феномен міжкультурної комунікації в контексті культурної глобалізації: історико-філософський аспект: Навчально-методичний посібник /Укладачі: Аксьонова В.І., Скловська О.І. – Кіровоград: ДЛАУ, 2011. – 97 с.

В посібнику розкриваються методологічні засади, сучасні проблеми та актуальність дослідження міжкультурної комунікації, історія філософської думки про феномен міжкультурної комунікації та методи його дослідження.

Подано теми семінарських занять і рефератів, завдання для самостійної роботи та тестові завдання для перевірки знань курсантів.

Призначено для курсантів денної та заочної форм навчання ДЛАУ.

Рецензенти: Воронкова В.Г., доктор філософських наук, професор,
Воропаєва В.Г., кандидат філософських наук, доцент.

Розглянуто та рекомендовано до видання і використання в навчальному процесі на засіданні кафедри соціально-гуманітарних наук та професійної педагогіки, протокол, від 14 червня 2011 р. № 13

© Аксьонова В.І., Скловська О.І., 2001

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1 Сучасні проблеми між культурної комунікації в контексті культурної глобалізації.....	7
1.1 Методологічні засади міжкультурної комунікації як складного соціального феномена.....	7
1.2 Історія філософської думки про феномен міжкультурної комунікації.....	13
1.3 Проблеми міжкультурної комунікації в умовах культурної глобалізації.....	16
Висновки.....	18
Розділ 2 Теми семінарських занять.....	21
2.1 Тема № 1. Культура і суспільство.....	21
2.2 Тема № 2. Культура і цивілізація.....	22
Розділ 3 Завдання для самостійної роботи.....	23
3.1 Завдання № 1.....	23
3.2 Завдання № 2.....	25
3.3 Завдання № 3.....	28
Розділ 4 Тести (для иностранных курсантов на русском языке).....	32
Розділ 5 Теми рефератів (для иностранных курсантов на русском языке).....	94
Бібліографічний опис.....	96

Актуальність дослідження міжкультурної комунікації не викликає сумнівів, так як в умовах глобалізації міжкультурна комунікація висувається на передній план, так з імпліцитної комунікація змінюється на експліцитну, в контексті якої варто досліджувати відмінності тієї чи іншої форми комунікації, детермінованої національним менталітетом, що породжує відмінності в тій чи іншій культурі, у тому числі у спілкуванні і в комунікації. В той же час у процесах міжкультурної комунікації мова виступає тим кодом, що породжує різні мовленнєві конструкції, що свідчать про взаємодію мови і культури, мови і комунікації. Міжкультурне спілкування є моделлю будь-якого спілкування в умовах глобалізації [1, с. 416].

У даному рефераті тісно пов'язані теми культури, менталітету, національної самосвідомості, мови, так як культурна глобалізація ще більше насаджає свої стереотипи, вестернізовані культури, тому збереження національного колориту мовленнєвого спілкування в контексті міжкультурної комунікації набуває великого теоретичного і практичного значення.

Міжкультурна комунікація – це обмін інформацією, почуттями, думками представників різних культур. Термін «міжкультурна комунікація» з'явився у 70-х рр. ХХ ст., коли вийшла книга Є.Хола і Д.Трагера «Культура як комунікація», у якій вперше був запропонований термін «міжкультурна комунікація», де автори показали тісний зв'язок між культурою і комунікацією. Термін «міжкультурна комунікація» у вузькому значенні з'явився у 1970 рр. у відомій праці Л.Самовара і Р.Портера «Комунікація між культурами», у якому приводиться визначення міжкультурної комунікації. У роботах Рона і Сюзан Сколлон «Міжкультурна комунікація: дискурсивний підхід» аналізується міжкультурна комунікація з точки зору мовленнєвих практик і культур. Саме поняття міжкультурної комунікації досліджують Е.Голл, К.Клакхон, Р.Портер, Д.Трагер, Л.Самовар. Теорії західної комунікації досліджують К.Бергер, С.Хантінгтон, Е.Гірш, Г.Хофстеде, С.Даль. В контексті міжкультурної комунікації також розглядаються проблеми глобалізації культури та взаємодії цивілізацій. Джерелом для розробки теоретико-методологічних засад міжкультурної комунікації як соціального феномена слугують роботи М.Бердяєва, Н.Данилевського, К.Маркса, Ф.Ніцше, А.Тойнбі, О.Шпенглера, К.Ясперса. Аналізуючи діалектику міжкультурної комунікації, слід враховувати ідею культурного релятивізму (Р.Бенедикт, Б.Малиновський) про самостійність і повноцінність кожної культури, про відхилення абсолютного значення американської чи європейської системи оцінок при порівнянні культур різних народів. В якості передумови взаєморозуміння в міжкультурній комунікації визнається стійкість культурних суб'єктів і спільнот, відмова від ідеї універсальності західного шляху розвитку і західної соціокультурної системи. До ключових понять міжкультурної комунікації слід віднести наступні поняття: «цивілізація», «культура», «комунікація», «міжкультурна комунікація», «концептосфера», «своє-чуже», «етнічний стереотип».

Найважливіша сутнісна характеристика культурної глобалізації взаємозв'язок – процесів інтернаціоналізації економіки, політики, культури;

розвиток єдиної системи світового зв'язку; зміни й ослаблення функцій національних недержавних утворень, у тому числі таких, як етнічні діаспори, релігійні та націоналістичні рухи, що позначає усе більш складний комплекс трансграничних взаємодій, у неухильному зростанні і посиленні впливів міжнародних інститутів громадянського суспільства, у значному розширенні масштабів трансграничних комунікаційних та інформаційних обмінів, утворення міжнародного правового і культурно-інформаційного поля; розвиток комунікацій, структур і відносин, що ведуть до високого ступеня соціальної взаємопов'язаності і взаємозалежності [2, с.496]. Таким чином, актуальність теми дослідження виходить з того, що, **по-перше**, міжкультурна комунікація відіграє роль гаранта існування культур, що потребує адекватного дослідження її передумов, шляхів, центрів, особистісного начала, національної своєрідності; **по-друге**, необхідністю систематизації теоретико-методологічних принципів, методів, підходів і критеріїв міжкультурної комунікації; **по-третє**, соціальною витребуваністю спеціалістів, здатних ефективно функціонувати PR-технологіями в умовах культурної глобалізації.

Мета роботи:

обґрунтувати методологічні засади міжкультурної комунікації як складного соціального феномена; дослідити історію вітчизняної і зарубіжної філософської думки про сутність і значення міжкультурної комунікації в сучасних умовах; виявити детермінанти оптимізації міжкультурної комунікації в умовах глобалізації; дослідити феномен міжкультурної комунікації в контексті взаємодії людини і культури, людини і комунікації, взаємодії міжкультурних контактів, які інтенсивно оптимізуються в умовах культурної глобалізації як наслідку для людини і суспільства [3, с. 188].

Реферат присвячений вирішенню достатньо актуальної проблеми міжкультурної комунікації і опису головних смислових особливостей, які сьогодні переживає інноваційна дисципліна «комунікативістика», яка переживає на Заході свій бум. На думку деяких вчених, вона є найбільш важливою темою серед гуманітарно-соціальних дисциплін, питанням виживання людини як біологічного виду. Починаючи з 90-х років спостерігається певне інфляційне вживання атрибуту «міжкультурний». При проведенні наукового аналізу використовувалися наступні методи: компаративістики (порівняльний) для аналізу різних форм і видів міжкультурної комунікації; метод компонентного аналізу; метод конверсаційного (дискурсивного) аналізу мови; метод контекстного аналізу; метод фреймового моделювання; метод комунікативної реконструкції. Одним з основних є кросскультурний підхід, який передбачає толерантність всіх етнічних менталітетів та їх мовленнєвих систем. Кросскультурність розуміється як взаємопроникнення мовленнєвих світів і культур, суміщення загального і відмінного, що являє собою «суміщення». Саме теоретико-методологічний аналіз до міжкультурної комунікації прояснює багато питань, пов'язаних з формуванням її у період культурної глобалізації. Прихильники сучасної інтеркультурної філософії сприяють розумінню комунікації як спілкування з «іншим» і приймають **герменевтичний підхід**, що передбачає

сферу взаємодії з «іншим», намагання тлумачення текстів і мовленнєвих структур. Кросскультурність і інтеркультурність в соціальній філософії – це дійсно поліфонічний процес, що намагається гармонізувати різні голоси і зрозуміти чужу думку, що відкриває нові горизонти і перспективи соціальної філософії. Крослінгвістичні дослідження присвячені поглибленню обміну між різними націями, що знаходять своє самовираження у взаємному впливові мов і культур в умовах полікультурного соціуму.

РОЗДІЛ 1 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖ КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1 Методологічні засади міжкультурної комунікації як складного соціального феномена

Становлення і бурхливий розвиток теорії міжкультурної комунікації є закономірним процесом, зумовленим цілим рядом причин, зокрема: об'єктивно-цивілізаційними факторами (розвиток матеріальної цивілізації), суб'єктивно-цивілізаційними факторами (перегляд відношення до «чужого» і «чужих»), а також об'єктивно-науковими факторами (виникнення теорії комунікації). Комунікація являє собою різновид інтенціонального (свідомого) повідомлення інформації, за допомогою спеціально створених семіотичних заходів (кодів), направлених на формування суспільства як єдиного соціального організму [4, с. 186].

Міжкультурною являється комунікація між носіями різних культур, які стали інтенсивно посилюватися у період культурної глобалізації., що потребує визначення методологічних засад міжкультурної комунікації як складного соціального феномена.

Методологія – це методи і процедури, що використовуються дослідниками, чи загальний тип дослідницької практики. В найбільш широкому смислі слова методологія включає в себе методи дослідження, поняття і фундаментальні аналітичні структури міжкультурної комунікації як нового наукового напрямку. Використання терміну «методологія» в цьому значенні може підіймати більш складні питання, що стосуються природи знання і реальності і нашої здатності пізнавати світ та всі його явища, включаючи соціальні, економічні, культурні тощо [5, с. 284].

Методологія аналізу міжкультурної комунікації - це шлях і система принципів і засобів побудови теорій міжкомунікаційного спілкування, різних рівнів систематизації знання з міжкультурної комунікації, а також емпіричних досліджень на рівні конкретного (соціально-філософського) аналізу. Як науковий напрямок, котрий має інтегральний, комплексний характер, міжкультурна комунікація використовує практично всі методи соціально-гуманітарних наук – філософські, загальнонаукові, спеціальні.

Сучасна парадигма міжкультурної комунікації використовує різні філософські методи, які забезпечують єдність гносеологічного, соціально-філософського, загальнонаукового аналізу соціальних явищ і процесів. Такий підхід забезпечує подолання як логічного емпіризму, так і вульгарного соціологізму, сприяє розумінню міжкультурної комунікації не тільки як науково-соціального знання, а і як активності, креативності як кожної особистості, так і всієї нації [6, с. 162].

В методології аналізу міжкультурної комунікації слід розрізняти поняття об'єкта дослідження, під яким прийнято розуміти той фрагмент оточуючої дійсності, предметного, культурного світу чи області ідей, духовного життя, який цікавий досліднику не сам по собі, а як носій властивостей, ще нерозкритих, непізнаних суперечностей. Іншими словами, дослідження об'єкта (носія) міжкультурної комунікації необхідний для того, щоб у конкретному явищі чи в окресленому просторі об'єкта мати можливість виділити для спеціального дослідження сукупність конкретних властивостей, що безпосередньо цікавлять вченого, носієм яких і є встановлений об'єкт. Поняття

«об'єкт дослідження (пізнання)» слід визначити наступним чином: Об'єкт пізнання – це сукупність якісно визначених явищ і процесів реальності комунікативного процесу, які істотно відрізняються по своїй внутрішній природі, основним рисам і законам функціонування і розвитку від інших об'єктів цієї реальності. Таке визначення вказує на відособленість об'єкта у відношенні з іншими, не виясненими дослідженням, станами та явищами. Явища, які викликають безпосередній інтерес вченого, в методології дослідження міжкультурної комунікації визначаються як **предмет дослідження**, а матеріал, у який вписаний предмет дослідження, прийнято називати «**об'єктом**», тобто носієм досліджуваних властивостей і процесів.

Міжкультурна комунікація, як було відзначено вище, може бути як об'єктом, так і предметом дослідження: у першому випадку роль міжкультурної комунікації зводиться до ролі носія тих властивостей, які складають предмет інтересу різних наук – історії і соціології, філософії і політології, психології, досліджуючи діалектику традицій і новаторства, як відмічає В.І. Воловик [7, с.78]. У даному випадку поняття «міжкультурна комунікація» в системі понятійного апарату названих вище наук набуває іншого, нового смислу, який відповідає інтересам кожної із названих наук. Міжкультурна комунікація у сполученні з предметом будь-якої із виокремлених нами наукових дисциплін є лише зовнішньою умовою для виокремлення тих чи інших історичних, соціологічних та інших закономірностей. У цьому випадку, використовуючи поняття міжкультурної комунікації у ході розробки власне предмета, називають саме виділені історичні факти, соціальні інтереси, етнічні та культурні особливості, традиції і звичаї та інші предметні сфери кожної із сфер цього складного явища. Міжкультурна комунікація як явище, що суміжне із всіма процесами життєтворчості людини, в тій чи іншій мірі стикається із предметною сферою будь-якої гуманітарної дисципліни – семіотики, лінгвістики, чи навіть управлінської дисципліни. Проте саме по собі таке суміщення не характеризує міжкультурну комунікацію повністю, а лише зачіпає певну кількість її відмінних властивостей. У зв'язку з цим кожна із гуманітарних чи інших соціально-економічних чи навіть управлінських дисциплін об'являє одним із своїх об'єктів дослідження комунікацію як соціальний феномен. Проте обмеженість контакту (зіткнення) не дає гуманітарним наукам можливість зрозуміти і побачити комунікацію як цілісність; уявлення про неї складається в межах кожної із них виключно за результатами прямого зіткнення з тією групою властивостей комунікації, які були виявлені у цьому випадку в контексті філософії історії [8, с.112].

Міжкультурна комунікація сприймається різними суспільно-гуманітарними науками як зовнішнє, що йде зі сторони втручання в протікання історичного процесу і сферу історії, в процес формування і функціонування соціальних зв'язків, в стан і розвиток етнічних утворень, впливаючи на динаміку трансформаційних процесів. Разом з тим міжкультурна комунікація як об'єкт може виступати і безпосередньо в самому адекватному смислі, коли в межах того чи іншого явища, яке може атрибутуватися як соціальне явище,

досліджується не весь об'єкт, а лише та його частина, яка безпосередньо цікавить вченого.

Оскільки практично пізнання на будь-якому історичному етапі свого розвитку охоплює лише частину реальності, необхідно проаналізувати поняття, що розкриває той зміст об'єкта пізнання, що включається в пізнавальний процес. Таким поняттям є предмет пізнання і ми будемо виходити із традиційного підходу, а саме розглядати в якості об'єкта пізнання певну об'єктивну реальність, а в якості його предмета – ті аспекти і риси, які охоплені вивченням. Іншими словами, у дослідженні слід уточнити конкретну соціальну реальність, а саме, яку сферу в обраному об'єкті виокремити як предмет дослідження, тобто визначити і виявити ті властивості і особливості комунікації, які пов'язані із задачею дослідження. Труднощі виявлення як предмета, так і об'єкта дослідження у вивченні міжкультурної комунікації визначаються специфікою самого предмета пізнання, яке, будучи сполучною ланкою між людиною і оточуючим світом, володіє особливою амбівалентністю, що дозволяє вести дослідження тими методами, які використовуються як у філософії, так і у конкретних науках. Особливе положення міжкультурної комунікації, її особлива форма передбачають і особливі методи дослідження, тому міжкультурна комунікація не може бути вивчена за допомогою наук, які займаються ідеальними формами, пов'язаними із мисленням, образним сприйняттям, станом свідомості. Ця визначальна складність дослідження феномена міжкультурної комунікації як складного соціального феномена вказує на необхідність створення для його дослідження спеціальних методик і технологій, які змогли б відобразити дане явище і цілісно виокремити управління як об'єкт і предмет дослідження, розкрити діалектику її існування у єдності протилежностей людини і оточуючого світу [9, с. 272].

В історії філософської думки різні підходи і методи аналізу міжкультурної комунікації знайшли достатньо повне відображення в сучасній науковій літературі. На нашу думку, слід розрізнити поняття «підхід» і «метод». **Підхід** до дослідження будь-чого характеризує те, з якої переважно сторони слід розуміти об'єкт дослідження. Проте, деякі підходи можуть одночасно уявлятися і як методи. Так, якщо явище міжкультурної комунікації розглядати перш всього як систему, то одним із методів його дослідження може бути системний. **Метод** аналізу міжкультурної комунікації – це сукупність об'єднаних єдиним загальним принципом досліджуваних технологій, які використовуються для вирішення конкретних дослідницьких задач. Метод – це те, як досліджується феномен, явище чи процес у будь-якій сфері діяльності. Вибір методу дослідження цілком визначається змістом досліджуваної проблеми, яка являє собою суперечність між пізнаним і непізнаним у структурі наукового знання. Непізнане не може бути представлено свідомості в силу того, що мова йде про знання, яке ще відсутнє і яке ще слід пізнати, яке і є указівкою на те, що наявне знання слід доповнити, розвивати і видозмінювати у тому випадку, особливо коли глобалізація змінює наш світ [10, с. 120]. Для того, щоб охопити сферу непізнаного будь-яким попереднім знанням, висувуються різного роду наукові припущення, формуються наукові гіпотези. **Наукова**

гіпотеза – це науково обгрунтована пропозиція, що задає спрямування науковому дослідженню, пошук питань на раніше поставлені запитання, які виникли у ході аналізу і осмислення досліджуваної проблеми. Наукова гіпотеза чи сукупність деяких наукових гіпотез є проміжною ланкою між знанням і незнанням. Чітке формулювання наукової гіпотези передує будь-якому науковому дослідженню, виборі методу, з яким перш за все пов'язана можливість вирішення проблеми, отримання відповіді на поставлені запитання. Метод, таким чином, постає перед нами як головний робочий інструмент, покликаний забезпечити часткове чи повне прийняття висунутих на початку дослідження гіпотез. Вивчення проблеми у кінцевому рахунку і заключається виключно із формулювання, перевірки чи відмови від гіпотез і перетворення їх на нове знання, що прямо залежить від обраної методології і конкретного методу. Правильний вибір наукового методу – це важливий, а, іноді, і вирішальний етап будь-якого наукового дослідження, в тому числі і міжкультурної комунікації [11, с. 264].

Для аналізу феномена міжкультурної комунікації слід використовувати **три типи методів**: 1) філософські (базові); 2) загальнонаукові; 3) спеціальні (конкретно наукові).

До філософських (базових) належать методи, що мають філософське обгрунтування: емпіричний і теоретичний, спостереження і експеримент, виділення і узагальнення, абстрагування і конкретизація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, опредмечення і розпредмечення, формалізація і актуалізація, історичний і логічний, рефлексивний і аксіоматичний та ряд інших. Ці методи в однаковій мірі забезпечують продуктивність дослідження як у філософії, так і в сфері інших наук: точних, природничих, технічних, гуманітарних. Дані методи представляють собою фундаментальні підходи до дослідження у будь-якій сфері галузі знання. У відповідності з особливостями проблеми і змістом поставлених завдань здійснюється вибір базових методів та їх модифікацій у ході того чи іншого, в тому числі і управлінського дослідження. В контексті культурологічного вивчення, наприклад, комунікації, дані методи використовуються у відповідності з поставленими задачами дослідження, і, як правило, відправна фаза дослідження передбачає збирання емпіричних даних, їх узагальнення; проте можливий і інший варіант, що ґрунтується на філософській рефлексії з застосуванням логічного чи історичного методу в осмисленні феномена міжкультурної комунікації [12, с. 264]. Безперечно, при аналізі міжкультурної комунікації і слід використовувати такі методи, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, опредмечення і розпредмечення, абстрагування і актуалізація. Всі базові методи в однаковій мірі забезпечують фундаментальність дослідження, слугують ефективним інструментом для всіх наук незалежно від того, у просторі яких предметних областей вони знаходять своє застосування. Проте не тільки філософські (базові) методи забезпечують появу нового знання про предмет дослідження, але в меншій мірі цьому сприяють і загальнонаукові методи, що широко використовуються на практиці: описовий, порівняльний, порівняльно-історичний, який забезпечує співставлення процесів, а не станів, структурний,

типологічний, структурно-типологічний, системний, моделювання, реконструктивний, генетичний.

Загальнонаукові методи складають особливу групу наукових дослідницьких технологій. Вони розробляються і формуються в міжкультурній комунікації і можуть бути залучені з інших наук. Проте в умовах залучення корегуються правила їх застосування у залежності від специфіки наукової дисципліни. Основна відмінність загальнонаукових методів від філософських (базових) полягає в тому, що загальнонаукові методи більш конкретні, у більшій мірі здатні враховувати специфіку предмета. Загальнонаукові методи забезпечують більш детальний аналіз проблем, розглядають предмет дослідження з різних сторін, вивчають більш нові дані завдяки їх сприйняттю в нових ракурсах і в нових аспектах. Сьогодні загальнонаукові методи дослідження займають в міжкультурній комунікації панівне положення, і в останні роки саме вони визначають її змістовний розвиток. Проте ефективність наряду їх використання залежить від того, наскільки успішно була проведено корегування загальнонаукових методів у відповідності зі специфікою міжкультурної комунікації. На основі загальнонаукових методів поступово формуються і спеціальні (конкретно-наукові) методи, які, як правило, використовуються в основному тільки в межах певної предметної області знання. Методи, що розроблені безпосередньо у предметному полі міжкультурної комунікації є наступними: 1) методи реконструкції культурного простору; 2) метод моделювання комунікативних об'єктів; 3) соціокультурний історико-генетичний метод; 4) метод мозаїчних реконструкцій; 5) метод соціокультурних спостережень; 6) метод соціопсихологічних і соціокультурних інверсій тощо. Спеціальні методи обмежені особливістю конкретного предмета дослідження, у даному випадку міжкультурної комунікації [13, с. 118].

Дослідження свідчать, що **комунікація** у широкому смислі слова – це обмін інформацією між індивідами через посередництво загальної системи символів. Комунікація може здійснюватися вербальними і невербальними засобами. Розрізняють **механістичний і діяльнісний підходи** до комунікації. Комунікація у *механістичному* підході – це однонаправлений процес кодування і передачі інформації від джерела і прийому інформації отримувачем повідомлення. Комунікація в *діяльнісному* підході – сумісна діяльність учасників комунікації (комунікантів), в ході якого виробляється загальний (до певної межі) погляд на речі і дії з ними. Міжкультурна комунікація представляє собою атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства, в соціальному просторі якого відбувається взаємодія і взаємозв'язок між підсистемами культури (в середині окремої культури, між різними культурами в просторовому і часовому вимірах, а також між суб'єктами-носіями на рівні окремої культури і на рівні міжкультурного спілкування. Міжкультурна комунікація виступає індикатором розвитку культури у суспільстві: з одного боку, вона розкриває її здатність до сприйняття інокультурних елементів і породженню нових форм; а з іншого – здатність транслювати свої цінності в інші культури [14, с. 112]. Міжкультурна комунікація виступає ціннісно-нормативним регулятивом соціально-культурної діяльності, вона відрізняє одне суспільство від іншого,

сприяє його інтеграції і надає йому культурної самобутності. Міжкультурна комунікація виступає генератором смислів культури. Володіючи системою прямих і зворотних зв'язків, вона сприяє постійному розширенню смислового потенціалу культури, диференціації «свого» і «чужого» в культурі. **Міжкультурна комунікація** – це базовий елемент формування, відтворення, збереження, трансляції культури як у цілому, так і її складових. Вона закріплює у вигляді системи символів і виступає найважливішою умовою свідомої суспільної діяльності людей, їх взаємодії. Міжкультурна комунікація виступає фактором суспільних змін, що відбуваються в суспільствах в умовах глобалізації.

Таким чином, аналізуючи методологічні засади міжкультурної комунікації слід відмітити, що теоретичним фактором, який визначив сучасні дослідження комунікації, став поворот від філософської і наукової рефлексії до дійсності мови. Початок дослідженням мовленнєвих і знакових структур, що відбулося у першій половині ХХ ст. роботами Рассела і його учня Вітгенштейна, принципово змінило саме розуміння комунікації, а також методи її вивчення. Завдяки новій установці мову стали розглядати не як просто засіб комунікації, а сама комунікація виявилася тим простором, яка включала становлення мовленнєвих форм. Здійснюючи комунікативні акти, людина постійно стикалася з іншими людьми, з іншими «Я». Фактично слід зробити висновок, що нова літературно-художня форма вираження філософської думки, яка сформувалася під впливом східної мудрості, і є своєрідною формою розвитку комунікації на новому рівні, яка допомагає людині не тільки усвідомити своє місце у світі, а й є основою, на якій здійснюється сьогодні діалог культур. Нова методологія аналізу комунікації зводиться до знаходження порозуміння, орієнтуючи спілкування не тільки на тотожність, але й на відмінності. Завдяки цьому ми відходимо від парадигми створення єдності багатоманітності і переходимо до більш нейтральної багатоманітності у єдності, що можливо у полімовному і полікультурному середовищі на основі міжмовної і міжкультурної взаємодії і взаєморозуміння [15, с. 128].

Тільки у тому випадку, коли соціальний світ ХХІ століття стане століттям співпраці без мовних, мовленнєвих, етнічних, расових і культурних бар'єрів, стане можливим здійснення основоположних принципів міжкультурної комунікації.

1.2 Історія філософської думки про феномен міжкультурної комунікації

Предметом наукового дослідження в контексті історії філософської думки є соціальна природа і функціонування міжкультурної комунікації; об'єктом дослідження – детермінанти оптимізації міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. Аналіз історії людського суспільства свідчить, що однією з умов обміну духовними цінностями між людьми постає міжкультурна комунікація і у кожному новому поколінні людина стає людиною тільки в результаті освоєння всього культурного багатства людства. У розробці концепції

міжкультурної комунікації брала участь не одна плеяда українських філософів, політологів, соціологів. Характерною особливістю початку XXI ст. є зростання ролі міжкультурної комунікації як об'єктивного чинника, що об'єктивно спричинило підвищення наукового і практичного інтересу до вивчення проблем міжкультурної комунікації, що розвивається в контексті глобалізації, що і висуває перед вченими завдання розгортання наукових досліджень з цієї проблематики. Ця закономірність набула ознак пріоритетної тенденції культурної глобалізації в контексті всебічного розвою етносів, зростання національної самосвідомості та ролі національної ідеї, пошуками шляхів оптимізації етнічної самоідентифікації в умовах нових тенденцій полікультурного суспільства. На цьому тлі дослідження проблем міжкультурної комунікації, подолання конфліктуючої етнічності, нових проблем полікультурного суспільства, міграційних і імміграційних процесів, посилення ролі національної держави в умовах глобалізації, свідчить, що міжкультурна комунікація є одним із визначальних чинників, що має висунутися одним із найголовніших поряд із соціальним, екополітичним, духовним, екологічним і проявляються в “етнонаціональному забарвленні” [16, с. 152]. Становлення сучасної вітчизняної філософії актуалізує вивчення міжкомунікаційного буття серед реалій культурної глобалізації, осмислення глибинних колізій, суперечностей і проблем етнонаціональної сфери, пошуку оптимальних моделей модернізації і розвитку українського суспільства. Міжкультурна комунікація, в межах якої відбувається самовизначення особистості, збереження самобутності етносів і національних меншин, реалізація творчості і самовизначення соціального суб'єкта в контексті етнонаціонального виміру, є важливим чинником, що надає особистості “укоріненості” у життєдіяльності нації, етносу; визначає міжкультурну комунікацію як головну тенденцію сучасного розвитку людства. У зв'язку з цим значно актуалізується потреба у соціально-філософському аналізі міжкультурної комунікації як важливого чинника розвитку особистості, тому й вітчизняна соціально-філософська думка постає як потужний фактор консолідації етнонаціонального буття, спроможний відшукати оптимальні форми подолання конфліктогенних чинників завдяки міжкультурній комунікації між народами і цивілізаціями. Спроба узагальнюючого огляду тлумачень міжкультурної комунікації серед реалій культурної глобалізації, що використовується як в межах вітчизняної, так і західної спадщини, підводить до висновку про їх розмаїття та суперечливість. Намагаючись опанувати невичерпну складність міжкультурної комунікації в умовах глобалізації, вчені опинилися перед нагальною потребою і необхідністю збагнути сутність нових глобалізаційних тенденцій, визначити місце і роль міжкомунікаційного чинника, з'ясувати причини нових світоглядних проблем, що виникають в умовах полікультурного суспільства [17, с. 30].

В сучасних дослідженнях міжкультурної комунікації в основному зберігаються західні наукові традиції у підходах до цього складного і суперечливого явища. Вони відображають наступні дослідницькі інтереси: 1) соціологічні (соціальні, етнічні та інші фактори міжкультурної комунікації), що відображено у роботах Ю.Арутюнян, Ю.Бромля, Л.Дробіжевої, І.Кона.

2) лінгвістичні (мовленнєві стилі, мовленнєва особистість, ефективність міжкультурного спілкування).

Міжкультурна комунікація породжує нову проблему **адаптації культурної в умовах глобалізації**, що являє собою процес культурного пристосування особистості до умов конкретного культурного середовища, що визначає певні характеристики культурного буття: внутрішнє прагнення особистості до удосконалення; активну взаємодію людини з культурним середовищем, що визначає поведінку людини, її ефективну взаємодію з етнокультурним середовищем; результат взаємодії у системі “людина – культурне середовище”; мета, до якої прагне організм, так як людина – це біосоціальна і культурна істота, елемент культурної макросистеми; функціональний культурний стан як комплекс, що створює можливість для культурної діяльності; адекватний вплив індивіда на культурне середовище [18, с. 97-98].

Адаптація культурна в контексті міжкультурної комунікації – це культурно-психологічні механізми, що формують стереотипи культурної поведінки та сприйняття певного типу культурного спілкування, приналежність до певної етнокультурної групи, використання можливостей певного суспільства, в якому діють традиційні установи культури. **Культурна адаптація** пов’язана з такими механізмами адаптації, як комунікація, цінності, норми, ідентифікація, традиції, фольклор, освіта, релігія, сім’я, родинні зв’язки. Сутність культурної адаптації полягає в забезпеченні захисту індивіда в ситуації інформаційного простору; вплив соціокультурного середовища на особистість в умовах постійної мінливості суспільства. Інформаційна модель передбачає підтримку етнічної ідентичності за рахунок відновлення етнічної культури, що є символом даного етносу; забезпечення адаптації етносу до нових соціально-культурних, соціально-політичних та економічних умов, вироблення необхідних культурних звичок з урахуванням специфіки розвитку певного етносу. В основі культурної адаптації лежить принцип компліментарності (схожості життєвих настанов) та стереотипів поведінки, які виникають у процесі історичного розвитку. Адаптація культурна відбувається в контексті певної етнічної групи, що являє собою тип культурної спільноти, детермінованою історичними та символіко-культурними атрибутами етнічної ідентичності. **Адаптація культурна** в контексті міжкультурної комунікації дає змогу пристосуватися до загальної системи цінностей даного народу як своєрідної семантики основних сфер його життєдіяльності та розвитку; в основі адаптації культурної – культурно-етнічний код нації, до якого пристосовується індивід. Попри всі суспільно-політичні катаклізми, культурна адаптація відбувається завдяки тому, що функціонують певні інституціональні структури, наприклад, культурно-освітні товариства, певні традиції (виховання дітей), освітні і культурні установи, які передаються через механізм умовного рефлексу, сигнальної спадковості. Ці традиції засвоюються членами певної спільноти в процесі етнізації під час становлення та розвитку в особистісних структурах таких якостей, що відображають особливості певної національної спільноти [19, с. 240].

На першому етапі адаптації особа засвоює етнокультуру у вигляді спресованого досвіду минулих поколінь, що має вигляд матеріалізованого, опредмеченого речового світу і комплексу психологічних особливостей сприйняття оточуючого світу та спілкування, які стають органічним змістом самої особи. На другому етапі особа, володіючи в тому числі і знаннями про культуру інших етносів, здатність до практичного сприйняття навколишнього світу та інформації про нього, сприймає вплив етнокультури більш вибірково. В результаті культурної адаптації відбуваються можливості для культурної акумуляції, культурних змін, які відбуваються в результаті контакту з іншими етнічними особами. У процесі адаптації особою певної вона набуває здатності бачення іншомовного світу, одного й того ж способу його категоризації, систематизації, типізації, завдяки чому у них виявляється тотожність засобів інтерпретації природного соціального світу, їх етнічна схожість. Все це дає змогу провести процес ототожнення, уподібнення особи з певною етнічною спільнотою, що розгортається як переживання особою укоріненості в цю спільність, відчуття себе його частиною, так як відбувається процес самоідентифікації, усвідомлення себе членом певної етнічної спільноти, з'ясування свого місця серед інших спільнот, своєї позиції в системі міжетнічних відносин. Адаптації культурної можливо досягти за умови етнокультурної компетентності особи, її здатності вільно орієнтуватися у світі значень етнокультури, користуватися нею в своєму житті, що дає змогу людині вільно орієнтуватися у світі, формувати свою поведінку всередині певної культури і одночасно відчувати її кордони, початок світу іншої культури. У міру витворення суспільством ефективних і спеціалізованих соціальних інститутів, вироблення і засвоєння взірців соціонормативної культури необхідний рівень упорядкованості дедалі досягається саме за допомогою таких соціокультурних регуляцій, як традиції, мораль, право, релігія, ідеологія, економічне регулювання тощо, які здійснюють функцію контролю опосередковано, які створюють певні механізми мовленнєвої адаптації [20, с. 16].

У процесі міжкультурної комунікації передається і засвоюється соціокультурний досвід індивіда, відбувається зміна взаємодіючих суб'єктів, формуються нові особистісні якості. По мірі розвитку спільноти як всесвітньої розвивається і міжкультурна комунікація, яка виражається у зростаючому соціокультурному значенні для всього людства загальних досягнень цивілізації. Динаміка міжкультурної комунікації розглядається як процес безперервного розвитку, у якому різноманітні вектори соціокультурної взаємодії, зростання взаєморозуміння у різних сферах соціального життя і на різних рівнях (цивілізаційному, національному, міжгруповому, міжособистісному). Міжкультурну комунікацію слід уявити як діалектичний процес, у якому різноманітні вектори соціокультурної взаємодії (інтеграція – диференціація; універсальзація – партикуляризація; конфлікти – співпраця) не виключають, а взаємодоповнюють один одного.

1.3 Проблеми міжкультурної комунікації в умовах культурної глобалізації

Нові умови культурної комунікації вимагають нових підходів до аналізу складного і суперечливого феномена міжкультурної комунікації, в процесі аналізу якої виникає багато проблем:

- 1) Які фактори допомагають комунікації і які утруднюють спілкування?
- 2) Як співвідносяться між собою мова і культура?
- 3) Який вплив мови на формування особистості?
- 4) Як формуються в мові і комунікації національний характер і національний менталітет?
- 5) Чому весь світ занепокоєний проблемами міжкультурного спілкування і міжкультурних конфліктів?
- 6) Що спонукало С.Хантінгтона передбачити третю світову війну як війну культур і цивілізацій, а не політичних і економічних відносин?

Аналізуючи ці проблеми, слід пояснити причини, що породили явища песимізму і оптимізму у їх взаємозв'язку [21].

Об'єктивно-цивілізаційні причини.

До причин такого роду слід віднести, перш за все, якісні зміни в людській цивілізації, які сьогодні прийнято називати інтернаціоналізація і глобалізація. «Об'єктивними» вони називаються у тому смислі, що складають зовнішні умови цілих поколінь людей, що проживають на цій планеті, і які не залежать від волі людей [22, с.8-9]. Вони охоплюють такі проблеми, як: 1) необхідність економічної кооперації (утворення міжнародних економічних зон, мультинаціональних концернів, спільних підприємств); 2) зростання проблем, для вирішення яких необхідна міжнародна співпраця (ядерна загроза, парниковий ефект, забруднення оточуючого середовища тощо); 3) політична інтеграція (утворення воєнно-політичних і просто політичних блоків, міжнародних організацій, партійних блоків); 4) інтеграція культурна і спортивна (міжнародні змагання, фестивалі, гастролі, турне); 5) виникнення світових транспортних мереж (повітроплавання, автомобільне і залізничне сполучення); 6) розвиток світових інформаційних мереж (Інтернет, супутникове телебачення); 7) зростаюча демографічна мобільність населення (переїзди у зв'язку з пошуками роботи, економічна і політика еміграція, масовий туризм). Проте тільки перерахованими причинами об'єктивно-цивілізаційного характеру пояснити бум міжкультурної комунікації неможливо, так як буття людини – це буття можливостей [23, с. 17].

Суб'єктивно-цивілізаційні причини

Суб'єктивно-цивілізаційні причини описують ситуації, в яких причини проблем міжкультурної комунікації викликані внутрішніми, іманентно властивими їм закономірностями. До причин такого характеру слід віднести процеси гуманізації соціального життя і лібералізації суспільної думки, які починають бурхливо розвиватися з 50-х рр. ХХ ст. у всьому світі і породжують міжкультурну комунікацію як спілкування між різними представниками культур, контактами між людьми, що викликані суб'єктивними переживаннями

людей. Міжкультурна комунікація потребує пояснення термінів «**культурний концепт**» і «**культурний стандарт**». В когнітивній лінгвістиці під концептом розуміється оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській психіці; модель, що відображає зміст такої одиниці. Багато дослідників підкреслюють значущість таких факторів у формуванні концептів, тобто розглядають концепт як багатовимірне культурно-значуще соціопсихічне утворення у колективній свідомості, опредмечене у тій чи іншій формі. Таким чином, концепт сприймається як явище за своєю природою культурно детерміноване, як згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини. Своєрідність національно-культурних стандартів особливо гостро сприймається у міжкультурній комунікації, коли людина стикається з неочікуваною для людини ситуацією/поведінкою співрозмовників. Щоб зрозуміти причину неочікуваності комунікативних проблем і тим більше оволодіти чужим для себе культурним стандартом, необхідно знайти відповідь на те, чому люди іншої культури дотримуються саме таких правил і поважають саме такі цінності. Слід особливо підкреслити, що в умовах культурної глобалізації виникає проблема **міжкультурної комунікативної компетенції**, яка означає не просто розширення мовленнєвої комунікативної компетенції, а принципову побудову на екстралінгвістичній основі [24, с. 468]. Це означає, що людина повинна будувати своє спілкування з іншими людьми, які належать до інших культур, виходячи із знання специфіки цих культур. На практиці більшість людей сприймають рідний культурний стандарт як єдино можливий і правильний, що називається етноцентризмом.

В той же час міжкультурна комунікація – це взаємодія свідомостей» (Бахтін), що породжують різні проблеми **аккультурації**: 1) **асиміляція** (людина повністю приймає норми і цінності чужої культури); 2) **сепарація** (негація чужої культури при збереженні ідентифікації тільки зі своєю культурою); 3) **маргіналізація** (втрата ідентичності з власною культурою і відсутність ідентифікації з культурою більшості); 4) **інтеграція** (ідентифікація як з власною, так і новою культурою). Результатом і метою аккультурації являється довготривала адаптація до життя у чужій країні, яка розвивається у наступних формах: 1) соціопсихологічна; 2) соціокомунікативна; 3) економічна.

Ідентичність – це усвідомлення людиною своєї належності до будь-якої групи, яка дозволяє виявити своє місце в соціокомунікативному просторі і вільно орієнтуватися в оточуючому світі. Культурна ідентичність здійснює певний вплив на процес міжкультурної комунікації [25, с. 140].

Міжкультурна комунікація – це смисловий і ідеально-змістовний аспект соціальної і культурної взаємодії. дії, змістовно орієнтовані на їх смислове сприйняття, називають комунікативними. Основна функція комунікації досягнення соціальної і культурної ідентичності при збереженні індивідуальності і кожного її елемента. Міжкультурна комунікація базується на онтологічних, екзистенціальних засадах, направлених на досягнення розуміння, діалогу, толерантності між людьми, культурами, цивілізаціями.

Висновки

1) Таким чином, в теоретико-методологічному аспекті дослідження міжкультурної комунікації прийнято розрізняти поняття «метод», «технологія» і «методика». **Поняття «метод»** визначається як сукупність об'єднаних єдиним принципом дослідницьких технологій, які застосовуються при вирішенні конкретних дослідницьких задач. Метод і технологія тісно взаємопов'язані один з одним. Метод дає загальний напрямок, загальний принцип організації процедури дослідження, в той час як технології складають сукупність окремих операцій, що забезпечують реалізацію дослідницьких задач. **Технологія** – це сукупність раніше засвоєних операцій, які визначають конкретну дію (часто із застосуванням соціальних інструментів та знарядь праці) щодо проведення дослідження. Метод може складатися із декількох послідовно розташованих чи паралельно застосовуваних технологій, які забезпечують результат дослідження. При цьому технології не представляють собою раз і назавжди встановлений порядок чи послідовність процедур: з кожним новим дослідженням технології змінюються, збагачуються, корегуються. **«Методика дослідження»** – це сама технологія, яка по-різному може бути задіяна і використана у дослідженні у відповідності з відповідними і розробленими методиками. Метод за своєю природою концептуальний, він сам є результатом наукових досліджень і створюється як особливе наукове досягнення, постільки пов'язаний з певними новими теоретичними знаннями, відповідає певному розумінню змісту і форми дослідницької діяльності, в той час як технології і методики, що застосовуються в процедурі дослідження, не несуть серйозного теоретико-методологічного навантаження. Все це разом дає можливість розкрити феномен міжкультурної комунікації як такий, що представляє надзвичайну актуальність в умовах глобалізації.

2) **Соціально-філософський підхід до аналізу міжкультурної комунікації** включає в себе аналіз процесу виникнення й вирішення суперечностей у цій сфері, розвиток і функціонування цього надзвичайно складного феномена. У вивченні соціальних процесів, пов'язаних із впровадженням міжкультурної комунікації, застосовуються такі основні методологічні принципи: об'єктивність, історизм і соціальний підхід. Серед загальнонаукових методів в міжкультурній комунікації застосовується системний, структурно-функціональний, порівняльно-ретроспективний, діяльнісний, індуктивно-дедуктивний метод, аналогії та моделювання. Вони забезпечують пізнання явищ та процесів міжкультурної комунікації в усій її складності і цілісності, що включає різні компоненти, розуміння специфіки їх змісту та функціонального призначення, характеру інтегральних міжсистемних зв'язків, координації, субординації, взаємодії між елементами. Розуміння динамічності культурних констант та їх соціального бачення сприяє пізнанню не тільки механізму функціонування, а й механізму розвитку, не лише нинішнього стану елементів і структури, а й попереднього та тенденцій майбутнього, що досягається за допомогою системно-історичного і

порівняльно-ретроспективного підходів до комунікації у мінливому світі [26, с. 136].

3) Міжкультурну комунікацію слід осмислювати в її реальній цілісності і повноті конкретних її форм існування, у його функціонуванні і розвитку. Комунікація як цілісне утворення (цілісність) несе в собі всю сукупність своїх базових якісних характеристик. Міжкультурна комунікація як об'єкт дослідження соціальної філософії може виступати лише в обмеженому вигляді, і інтерес до неї також набуває в даному випадку вузький, конкретний характер, який залежить від предметної сфери даної науки. Міжкультурна комунікація у даному випадку виступає в якості об'єкта-носія певних властивостей і особливостей, безпосередньо не пов'язаних з функцією комунікації, проте викликає певний інтерес у різних соціо-гуманітарних наук. Комунікація причетна до будь-яких процесів, що відбуваються в суспільному бутті, і має місце всюди, де діє людина. Тому, будучи причетним до будь-яких процесів у суспільстві своїм впливом, комунікація здійснює на них свій вплив. Це і породжує можливість залучення комунікації до досліджень національної і етнокультурної ідентичності [27, с. 223].

4) **Культурологічна парадигма міжкультурної комунікації** розглядає адаптацію людини у двох аспектах: з позицій традиціоналізму та адаптованого діючого принципу, так як культура формує людську індивідуальність. Традиція, як форма культурної адаптації пов'язана з різним станом самої культури, є механізмом, який завдяки селекції життєвого досвіду, його акумуляції і просторово-часовій трансмісії дає змогу досягти необхідної адекватної поведінки для існування соціальних організмів стабільного суспільства. Традиції як адаптивний механізм представляють собою звичаї, ритуали і ряд інших стереотипізованих форм людської діяльності.

РОЗДІЛ 2 ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

2.1 Тема № 1. Культура і суспільство (2 години)

Доповіді: 1. Духовність як органічна єдність віри, надії та любові.
2. Чи існує прогрес в культурі?

1) Поняття культури та її сутнісні начала. Атрибутивні ознаки і властивості культури.

2) Поняття духовності. Сутність духовного життя суспільства. Людинотворчі виміри духовної культури.

3) Наука, мистецтво, мораль, як форми культури. Соціокультурна роль релігії.

Рекомендована література

1 Антологія досліджень культури. – СПб., 1997. – Т. 1. – 640 с.

- 2 Бакрадзе А.Т. Ідеал людяності і цінності людського життя // Філософська думка. – 1989. – № 2. – С. 17-23.
- 3 Крымский С. Б. Контури духовности: новые контексты идентификации. // Вопросы философии. – 1992. – № 12.
- 4 Ксенофонов И.И. Духовность как экзистенциальная проблема // Философские науки. – 1991. – № 12.
- 5 Лобковец Н.Х. Христианство и культура // Вопросы философии. – 1993. – № 3.
- 6 Малахов В.А. Цінність як категорія культури // Філософська думка. – 1982. – № 5. – С. 76 - 85.
- 7 Сорокин П. Социокультурная динамика // Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 425-504.
- 8 Степин В.С. Культура // Вопросы философии. – 1999. – № 8. – С. 61-71.
- 9 Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – К.. – Т. 2. – 1993. – С. 149-186.
- 10 Причепій Є.М. та ін. Філософія: Підручник. – К.: Академвидав, 2005. – С.368-390.
- 11 Философия: Тексты лекций. Краткий словарь философских терминов, учебное пособие для курсантов и аспирантов / Составитель Кукк А.А. – Кировоград: ГЛАУ, 2007. – С. 106-116.
- 12 Філософія: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 1999. – С. 533-572.
- 13 Філософія: Підручник / За ред. Г. А. Зайченка. – М., К., 1995. – С. 424 - 434.
- 14 Фром З. Искусство любви. – М.: "Знание". – 1990. – № 8-9.

2.2 Тема № 2. Культура і цивілізація (2 години)

Доповідь: Чорнобиль як нове явище в історії цивілізації.

- 1) Суперечності розвитку культури у сучасному суспільстві. Культура і цивілізація.
- 2) Українська національна культура у контексті надбань світової цивілізації.
- 3) Глобальні проблеми сучасності: екологічна, енергетична, сировинна, демографічна, продовольча.
- 4) Проблеми війни і миру у сучасних умовах.
- 5) Ідея всесвітності історії. Земна цивілізація перед вибором перспектив розвитку людства.

Рекомендована література

- 1 Кинг А., Шнайдер Б. Первая глобальная революция: Доклад Римскому клубу. – М., 1991.

- 2 Кузьменко В.Л., Романчук О.К. На порозі надцивілізації (роздуми про майбутнє). – Львів, 1991. – С. 124-187.
- 3 Моисеев Н.Н. Цивілізація ХХІ і система «Учитель» // М.: Звезда. – 1995. – № 5.
- 4 Супрун В.И. Современная футурология: проблемы и тенденции. – М., 1986.
- 5 Філософія: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К., 1999. – С. 599-615.
- 6 Філософія: Підручник / За ред. Г. А. Зайченка. – М., К., 1995. – С.443-452.
- 7 Философия: Тексти лекцій. Краткий словарь философских терминов, учебное пособие для курсантов и аспирантов / Составитель Кукк А.А. – Кіровоград: ГЛАУ, 2007. – С. 149-155.
- 8 Футурологические концепции эволюции цивилизации // Современне социально-политические теории. – М. – 1991. – С. 121-134.
- 9 Щербак Ю. Чорнобиль як нове явище в історії цивілізації // Зелений світ. – 1991. – № 6.
- 10 Яблоков А.В. Ядерная мифология конца XX века // М.: Новый мир – 1995. – № 2.

РОЗДІЛ 3 ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

3.1 Завдання № 1

Поняття «суспільство» у філософській традиції. Основні підходи до розуміння суспільства. Натуралістичні, соціопсихологічні концепції суспільства. Теорії соціальної (М. Вебер, Т. Парсонс) та предметної (К. Маркс) дії.

Суспільство як самоорганізуюча і саморозвиваюча система. Природні умови суспільного буття. Географічний детермінізм та сучасна геополітика. Демографічні чинники суспільного розвитку. Історичні типи відтворення населення. Етно-екологічне становище України.

Відповіді на питання теми віднайдете у навчальній літературі:

- 1 Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1995. – с. 231-251.
- 2 Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецьких В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2005. – с. 293-324.
- 3 Філософія: Навч. посіб. /За ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар, 1999. – с. 335-346.

4 Философия: Тексты лекций. Краткий словарь философских терминов, учебное пособие для курсантов и аспирантов / Составитель Кукк А.А. – Кировоград: ГЛАУ, 2007. – 168 с.

5 Философия: Учебник /Под ред. В.Н-Лавриненко. – К.: Вища школа, 2002. – с. 364-375.

Зверніть увагу на зміст основних слів теми:

Діяльне спілкування, система,
соціальні спільності, соціальні групи

Перевірте рівень засвоєності щодо вивченої теми шляхом письмових відповідей на поставлені запитання:

- 1) У чому полягає специфіка соціального пізнання та які його основні методологічні засади?
- 2) Розкрийте зміст поняття «суспільство». Зверніть увагу на відмінність між «соціальним універсалізмом» (Платон, Паскаль) та «соціальним атомізмом» (Епікур, Гоббс).
- 3) Охарактеризуйте «сучасні основні підходи до розуміння суспільства.
- 4) Чому суспільство є самоорганізуючою та саморозвиваючою системою?
- 5) Чому співбуття людей підлягає дії законів суспільства?
- 6) Назвіть необхідні умови суспільного буття.
- 7) Які основні сфери суспільного буття?
- 8) Якщо соціум – нова якість стосовно окремої людини, то чи не означає це невілювання в ньому індивідуального?
- 9) Чи існує сьогодні ідеал суспільного поступу і в чому він полягає?

Самоперевірка засвоєння змісту основних понять, категорій теми шляхом їх визначення:

Географічний детермінізм _____
 Концепція соціальної дії _____
 Соціальний атомізм _____
 Соціальний універсалізм _____
 Соціобіологія _____
 Соціалізація _____
 Соціальний статус _____
 Соціальна роль _____
 Суспільство _____

Логічні вправи:

1) «Будь-яке близьке, приховане від чужого, неповторне, сумісне життя ми розуміємо як життя в спільності. Суспільство ж – публічність, як кажуть: світ. У спільності зі своїми і відчуваємо себе від народження, всіма своїми радощами й бідами пов'язані ми з ними. У суспільство ж потрапляють як щось чуже»/Ф.Тьонніс/.

Ваше розуміння цього судження. У чому ж істотні відмінності між спільнотою та суспільством? Зверніть увагу на своєрідну суперечливість

суспільного буття. Чому суспільство постає «чужим» для основного суб'єкта суспільної дії?

2) «Суспільство – це завжди динамічна єдність двох чинників: меншин і мас. Меншини – це спеціально кваліфіковані одиниці чи групи одиниць. Маса – це сукупність осіб без спеціальної кваліфікації. Отож під масами не слід розуміти головним чином «робітничі маси». Маса – це "рядова людина"» /Х. Ортега-і-Гассет/.

Ваша точка зору на уявлення суспільства як такого, що складається з «обраної меншості» і «маси». Як ви розумієте ці два складники? І яка їх роль у суспільному бутті?

3) «Соціальні факти – це зразки мислення, діяльності і почуттів, котрим властива примітна риса – незалежність від індивідуальної свідомості» /Е. Дюркгейм/.

Поясніть, що ж таке «соціальні факти»? За якої умови, наприклад, явища, процеси економічно-господарського життя, економічна система суспільства можуть розглядатись як «соціальний факт»?

4) «Суспільна закономірність лежить глибше зовні-шньонеобхідного зв'язку між причиною та дією і має інший сенс» /С Л. Франк/.

Поясніть своє розуміння виразу. Яка особливість соціального пізнання впливає з нього?

Рекомендована література

1 Абаліхін Б.С. Український народ у Вітчизняній війні 1812 р. – К.: Держполітвидав, 1962. – 63 с.

2 Абаринов В.К. Катинський лабиринт: (О растрелле польский военнослужащих). М.: Новости, 1991. – 205 с.

3 Астафьева О. Синергетика, філософія, культура. – М., 2001.

4 Абельяр Петр. Теологические трактаты. Пер. с лат., комент., вввод. ст., сост. С.С. Мерениной. – М.: Прогресс:Гнозис, 1995. – 413 с.

5 Абетка українського політика: Довідник, 1997. – 217 с.

6 Воронкова В.Г. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри). Монографія. /Валентина Григорівна Воронкова. – Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2008. – 254 с.

7 Горбачев М.С. др. Грани глобализации: Трудные вопросы современного развития. – М.: Альпина Паблшер, 2003. – 592 с.

8 Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. - К.: Світогляд, 2004. - 722.

9 Нестеренко Г.О. Ентропія як детермінанта самовідтворення соціальних систем / Г.О.Нестеренко // Нова парадигма: Журнал наукових праць [гол. ред.. В.П.Бех]. – Випуск 42. – К.: Вид-во НПУ імені Н.П. Драгоманова, 2005. – С. 45-55.

10 Михальченко М.І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. – Дрогобич: Видавнича фірма „Відродження", 2004. – 487 с.

11 Моисеев Н.Н. Человек и ноосфера / Н.Н. Моисеев. – М.: Изд-во МНЗПУ, 2000. – 216с.

12 Омельченко Н.О. Феномен соціального хаосу: філософський аналіз: автореф. Дис. на здобуття наук, ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Н.О.Омельченко. – Запоріжжя, 2005. – 18 с.

13 Тишков В.А. Реквием по зтносу: исследования по социально-культурной антропологии. – М.: Наука, 2003. – 544 с.

14 Хакен Г. Информация и самоорганизация. Макроскопический подход к сложным системам. – М.: Издательство: Мир. – 1991. – Т.2

3.2 Завдання № 2

Поняття культури та її сутнісні начала. Основні ознаки й властивості культури. Культура і цивілізація. Колоподібні та лінійні концепції розвитку цивілізацій. Людиновимірна сутність культури.

Діалектика національного і загальнолюдського в культурі. Головні тенденції культури ХХ ст. Проблема кризи сучасної культури.

Відповіді на питання теми віднайдете у навчальній літературі:

1 Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2005. – с. 384-407.

2 Философия: Тексты лекций. Краткий словарь философских терминов, учебное пособие для курсантов и аспирантов /Составитель Куку А.А. – Кировоград: ГЛАУ, 2007. – 168 с.

3 Філософія: Навч. посіб. /За ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар, 1999. – с. 501-521.

4 Философия: Учебник /Под ред. В.Н.Лавриненко. – К.: Вища школа, 2002. – с. 448-506.

Зверніть увагу на зміст основних слів теми:

Діяльність, творчість, людиновимірність

Перевірте рівень засвоюваності щойно вивченої вами теми шляхом письмових відповідей на поставлені запитання:

- 1) Визначте основні складові духовного життя.
- 2) Розкрийте зміст поняття «культура» та визначте основні його смислові складові. 1
- 3) Як ви розумієте «історичність» культури?
- 4) У чому полягає людиновимірна сутність культури?
- 5) Як співвідносяться культура і природа людини?
- 6) Що таке «елітарність культури»?
- 7) Покажіть співвідношення понять «культура» і «цивілізація».
- 8) Що таке «цінність», «ідеал»?

- 9) Дайте характеристику універсальних вищих цінностей людини.
 10) У чому полягають особливості формування української культури?
 11) Які головні тенденції культури наприкінці ХХ і початку ХХІ ст.

Самоперевірка засвоєння змісту основних понять, категорій теми шляхом їх визначення:

Альтернативна цивілізація _____
 Глобальний світогляд _____
 Духовна культура _____
 Матеріальна культура _____
 Простір культури _____
 Час культури _____
 Цивілізація _____

Логічні вправи:

1) «Лише людина може ставити перед собою свідомо визначені цілі, в результаті виникає світ культури... Це лише те, що служить для блага людини» /І.Кант/.

«Культура – сукупність прогресу людини і людства в усіх сферах і напрямках за умови, що цей прогрес служить духовному вдосконаленню індивідуума як прогресу прогресіє» /А.Швейцер/.

Розкрийте філософсько-світоглядний сенс цих висловлювань. На яку спільну рису, ознаку культури звертають увагу філософи? Чи мають місце специфічні нюанси позицій Канта і Швейцера стосовно визначення поняття «культура»? Як би ви його визначили, спираючись на судження великих філософів?

2) Культура – культивування всіх властивостей суспільної людини і виробництво її як людини з якомога все більш розвиненими властивостями та зв'язками, а тому й потребами, - виробництво людини як якомога усе більш цілісного та універсального продукту суспільства» /К.Маркс/.

«Культура – остання мета природи, людина покликана її створювати. Культура за її структурою органічна, людина в ній – не лише засіб, а й мета» /І.Кант/.

Порівняйте ці вислови двох німецьких філософів. У чому їх істотна відмінність? Які критерії щодо визначення культури є панівними в кожного з філософів? Яка позиція вам більше імпонує і чому?

3) «Культура – це вічність у сучасному» /М.Мамардашвілі/. Розкрийте сенс цього висловлювання. У чому полягає елемент «вічності» в культурі?

4) «Накопичений у культурі досвід відкриває людині її внутрішню нескінченність» /де Сент-Екзюпері/.

Ваше розуміння висловлювання. Поясніть, у чому ж специфіка «простору» культури та його пізнання, освоєння людського?

5) «Життя мусить бути культурним, але й культура зобов'язана бути життєдайною» /Х.Ортега-і-Гассет/.

Як ви розумієте цей імператив? Як би ви пояснили необхідність взаємопроникнення життя і культури? Чому виникла ця проблема?

б) «Будь-яка культура (навіть матеріальна) є культура духу; будь-яка культура має духовну основу, вона є продукт творчої праці духу над природними стихіями» /М.Бердяєв/.

Як ви розумієте такий вислів? Чи в усьому ви згодні з його автором? А чи можуть існувати з боку культури негативні впливи на людину?

Рекомендована література

1 Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество; Опыт социального прогнозирования: Перевод с английского. – М.:Academia, 1999. – 956 с.

2 Бжезинский Зб. великі перетворення. Процес суспільних перетворень в посткомуністичних країнах Центральної Європи//Політична думка. – 1994. – №3. – С.5-15.

3 Єрмоленко А.М. Екологічна етика: проблеми обґрунтування // Практична філософія. – 2003. – №3. – с. 133-148.

4 Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. – Л: Гидрометеоиздат, 1990. – 643 с.

5 Кисельов М.М., Канак Ф.М. Національне буття серед екологічних реалій. – К.: Тандем, 2000. – 318 с.

6 Пригожий И. Философия нестабильности//Вопросы философии. – 1991. – №6. – с.46-53.

7 Яковец Ю.В. Циклі.Кризисі.Прогнози. – М.:Наука, 1999. – 448 с.

8 Яницкий О.Н. Экологическая социология как риск рефлексия//Социс. – 1999. – №6. – с.52-64.

9 Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизации. – М: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 411 с.

9. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее. – М.: АСТ, 2004. – 349 с

3.3 Завдання № 3

Поняття культури та її сутнісні начала. Основні ознаки властивості культури. Культура і цивілізація. Колоподібні та ліній концепції розвитку цивілізацій. Людиновимірність сутності культури.

Діалектика національного і загальнолюдського в культурі. Головні тенденції культури ХХ ст. Проблема кризи сучасної культури.

Відповіді на питання теми віднайдете у навчальній літературі:

1 Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2005. – с. 384-407.

2 Філософія: Навч. посіб. /За ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар, 1999. – с. 501-521.

3 Філософія: Учебник/Под ред. В.Н.Лавриненко, с. 448-506.

4 Філософія: Учебник /Под ред. В.Н.Лавриненко. – К.: Вища школа, 2002. – с. 448-506.

Зверніть увагу на зміст основних слів теми:

Діяльність, творчість, людковимірність

Перевірте рівень засвоєності теми за допомогою питань теми шляхом письмових відповідей на поставлені запитання:

1) Визначте основні складові духовного життя.

2) Розкрийте зміст поняття «культура» та визначте основні його смислові складові.

3) Як ви розумієте «історичність» культури?

4) У чому полягає людиновимірна сутність культури?

5) Як співвідносяться культура і природа людини?

6) Що таке «елітарність культури»?

7) Покажіть співвідношення понять «культура» і «цивілізація».

8) Що таке «цінність», «ідеал»?

9) Дайте характеристику універсальних вищих цінностей людини.

10) У чому полягають особливості формування української культури?

11) Які головні тенденції культури наприкінці ХХ і початку ХХІ ст.

Самоперевірка засвоєння змісту основних понять, категорій теми шляхом їх визначення:

Альтернативна цивілізація _____

Глобальний світогляд _____

Духовна культура _____

Матеріальна культура _____

Простір культури _____

Час культури _____

Цивілізація _____

Логічні вправи:

1) «Лише людина може ставити перед собою свідомо визначені цілі, в результаті виникає світ культури... Це лише те, що служить для блага людини» /І.Кант/.

«Культура – сукупність прогресу людини і людства в усіх сферах і напрямках за умови, що цей прогрес служить духовному вдосконаленню індивідуума як прогресу прогресіє» /А.Швейцер/.

Відкрийте філософсько-світоглядний сенс цих висловлювань. На яку спільну рису, ознаку культури звертають увагу філософи? Чи мають місце специфічні нюанси позицій Канта і Швейцера стосовно поняття «культура»? І як би ви його визначили, і спираючись на судження великих філософів?

Рекомендована література

1 Бех В.П. Генезис соціального організму країни монографія / Володимир Павлович Бех. – 2-е вид., доп. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 288 с.

2 Бестужев-Лада І.В. Альтернативная цивилизация. – М.: Изд-во "Алгоритм", 2003. – 448 с.

3 Бистрицький Є. Для входження України в Європу потрібні реальні зміни всередині самої країни // День. – 1999. – 10 грудня. – С. І8.

4 Воронкова В.Г. Європейського дому ідея. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Б. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с. – С. 199-200.

5 Герст Пол, Томпсон Грехем. Сумніви в глобалізації: Пер. з англ. –К.: К.І.С., 2002. – 306 с.

6 Глобалистика: Международной междисциплинарный энциклопедический словарь / Гл. ред. И.И.Мазур; А.Н. Чумаков. – М.-СПб.- Н.-Й.: ИЦ «Эмма», ИД «Питер», 2006. – 1160 с.

7 Даллмар Ф. Глобальная этика: преодоление дихотомии „универсализм“-„партикуляризм" // Вопросы философии. – 2003. – С. 13-30.

8 Декларація щодо регіоналізму в Європі, прийнята Асамблеєю Європейських регіонів // Упр. сучасн. містом. – 2001. – №7-9(3). – С. 162.

9 Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер. с англ. под науч. Ред. О.И. Шкаратана. – М.:ГУВШЗ, 2000. – 608 с.

10 Кремень В. Україна: проблеми самоорганізації: в 2-х т./ В.Кремень, Д.Табачник, В.Ткаченко. – К.: Промінь, 2003. – Т.1. Критика історичного досвіду. – 384 с.

11 Кремень В. Україна: проблеми самоорганізації: в 2-х т. І В.Кремень, Д.Табачник, В.Ткаченко. – К.: Промінь, 2003. – Т.2. Десятиліття суспільної трансформації. – 464 с.

12 Нестеренко Г.О. Особистість у нелінійному суспільстві: Монографія. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 140 с.

13 Паніна Н. Українське суспільство. Соціологічний моніторинг. – К.: Видавництво "Софія, 2005. – 160 с.

14 Політика європейської інтеграції: Навчальний посібник /Під ред. д.ф.н., проф. Воронкової В.Г. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 512 с.

15 Ракитов А.И. Информация, наука, технология в глобальных исторических изменениях. – М.: ИНИОН РАН, 1998. – 104 с.

16 Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег, дослідж., Ін-т екон. прогнозування ПАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

17 Толстоухов А.В. Глобалізація, Влада, Еко-майбутнє. – К.: Вид-во ПАРАПАН, 2003. – 308 с

18 Уткин А. И. Россия и Запад: история и цивилизация. – М.: Гардарики, 2000. – 574 с.

РОЗДІЛ 4 ТЕСТИ
(для иностранных курсантов на русском языке)

Тест № 1

- 1 В чем состоит специфика социогуманитарного знания?
 - а) человек является объектом и субъектом познания;
 - б) социогуманитарному знанию присущи ценностные установки;
 - в) все перечисленное.

- 2 Что означает в переводе на русский язык латинское слово, от которого получила свое название наука культурология?
 - а) очеловечивание;
 - б) обработка, возделывание;
 - в) украшение, развлечение;
 - г) все перечисленное выше.

- 3 К какому понятию относится следующее определение: "Разнообразные суеверные действия человека с целью оказать влияние на тот или иной материальный предмет, явление или человека сверхъестественным образом"?
 - а) фетишизм;
 - б) оккультизм;
 - в) религия;
 - г) магия;
 - д) язычество.

4 Какие классификации культур используются в этнографии:

- а) антропологическая и лингвистическая;
- б) географические и культурно-хозяйственные типы;
- в) все перечисленные.

5 Представители какой научной школы уподобляли культуру живому организму и понимали этот организм в прямом смысле, то есть как целое, в котором существуют различные органы, выполняющие определённые функции?

- а) функциональной;
- б) культурно-исторической;
- в) эволюционной;
- г) структурной антропологии.

6 Кем впервые была разработана концепция длинных экономических волн?

- а) П. Сорокиным;
- б) Н. Кондратьевым;
- в) И. Пригожиным;
- г) Ю. Лотманом.

7 Семиотика изучает:

- а) внутреннее строение знаковых систем;
- б) знаковые системы как средство выражения смысла;
- в) отношения знаковых систем с тем, кто их использует;
- г) все перечисленное;
- д) пункты а) и б).

8 Кто из мыслителей выделял в художественном творчестве "аполлоновское" и "дионисийское" начала?

- а) А. Шопенгауэр;
- б) Г. Гегель;
- в) И. Кант;
- г) Ф. Ницше.

9 Какие религии относятся к мировым?

- а) зороастризм, синтоизм, даосизм;
- б) буддизм, христианство, индуизм;
- в) ислам, кришнаизм, брахманизм;
- г) иудаизм, конфуцианство, мусульманство;
- д) православие, католицизм, протестантизм;
- е) буддизм, христианство, ислам.

10 Кто из мыслителей отождествлял понятия ""цивилизация" и "культура"?

- а) Н.Бердяев;

- б) Э.Тайлор;
- в) О.Шпенглер;
- г) все перечисленные.

Тест № 2

- 1 Кто считается основоположником культурной антропологии?
 - а) Т. Парсонс;
 - б) Ф. Боас;
 - в) А. Рэдклифф-Браун.

- 2 В каком смысле употребляется в научной литературе понятие "вторая природа"?
 - а) общество;
 - б) культура;
 - в) техника;
 - г) образование.

- 3 О какой только человеку присущей способности идет речь в приведенном ниже отрывке: "...приобретенная сознанием способность сосредоточиться на самом себе и овладеть самим собой как предметом, обладающим своей специфической устойчивостью и своим специфическим значением, – способностью не просто познавать, а познавать самого себя; не просто знать, а знать, что знаешь" (П. Тейяр де Шарден)?
 - а) синкретизм;
 - б) рефлексия;
 - в) абстракция;
 - г) логика.

- 4 Какие существуют методы анализа культуры?
 - а) все перечисленные ниже;
 - б) сравнительно-исторический, цивилизационно-типологический;
 - в) структурно-функциональный, семиотический;
 - г) морфологический, структуральный, диалогический.

- 5 Назовите имя американского социолога русского происхождения, автора концепции социокультурной динамики и исследователя социальной стратификации, который также занимался проблемой типологии культур?
 - а) Н. Бердяев;
 - б) Н. Данилевский;
 - в) П. Сорокин;
 - г) А. Лосев.

- 6 Языки бывают:
 - а) вербальные и невербальные;
 - б) естественные и искусственные;

в) все перечисленное.

7 Выберите правильное высказывание:

- а) Катарсис – очищение через сострадание и страх;
- б) Катарсис – система норм, правил, господствующая в художественном направлении;
- в) Катарсис – гармония внешнего и внутреннего состояния человека.

8 Какому из понятий соответствует следующее определение: "Нерасчлененность, слитность искусства, мифологии, религии, характеризующая первоначальное состояние первобытной культуры"?

- а) анимизм;
- б) фетишизм;
- в) синкретизм;
- г) тотемизм.

9 Что означает понятие "цивилизация"?

- а) уровень общественного развития;
- б) ступень общественного развития, следующая за варварством;
- в) синоним культуры;
- г) данное понятие используется в научной литературе во всех вышеперечисленных смысле в зависимости от контекста и взглядов автора.

10 Какие тенденции характерны для науки XX века?

- а) интегративность;
- б) системность;
- в) комплексный подход;
- г) экологизация всех проблем;
- д) все перечисленные;

Тест № 3

1 Какие науки относятся к гуманитарным?

- а) социология, политология, экономика;
- б) психология, этнография, лингвистика;
- в) все перечисленные.

2 Как называется сочинение немецкого философа и историка О. Шпенглера, в котором он излагает свои взгляды на культуру?

- а) "Феномен человека";
- б) "Идеи к философии истории человечества";
- в) "Недовольство культурой";
- г) "Закат Европы";
- д) "Три лика культуры".

3 Какое из приведенных ниже определений культуры соответствует взглядам английского этнографа, исследователя первобытной культуры Э.Б. Тайлора?

- а) Культура – это природа, преобразованная посредством человеческой деятельности;
- б) Культура представляет собой совокупность всех наследственных информации, способов их организации и сохранения;
- в) Культура, или цивилизация складывается в своем целом из знаний, верований, искусства, нравственности, законов, обычаев и некоторых других способностей и привычек, усвоенных человеком, как членом общества.

4 Кому из мыслителей XX века принадлежит следующее высказывание: "Культура возникает в игре, как игра"?

- а) О. Шпенглеру;
- б) А. Тойнби;
- в) Н. Бердяеву;
- г) Й. Хейзинге;
- д) К. Ясперсу.

5 Назовите основные задачи культурологии:

- а) эмпирическое описание культуры, сравнительный анализ культур, межкультурная коммуникация;
- б) изучение истоков общего и специфического, устойчивого и изменчивого в культуре;
- в) все перечисленные.

6 Назовите имя известного ученого, социолога, философа культуры, автора теории "волнообразного изменения культур".

- а) О. Шпенглер;
- б) Ф. Ницше;
- в) П. Сорокин;
- г) А. Моль.

7 Язык является:

- а) способом коммуникации;
- б) средством мышления;
- в) способом членения действительности на дискретные понятия и их классификации;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме пункта в)

8 Как называется ранняя форма религии, сущность которой состоит в поклонении какому-либо животному или растению и в вере в свое происхождение от них?

- а) анимизм;

- б) тотемизм;
- в) фетишизм;
- г) магия.

9 Что такое мимесис?

- а) созвучие;
- б) подражание;
- в) гармония.

10 Выберите правильное высказывание:

- а) Наука – производительная сила общества.
- б) Наука – сфера человеческой деятельности, функцией которой является выработка и теоретическая систематизация объективных знаний о действительности.
- в) Оба высказывания правильны.

Тест № 4

1 Культурология – это:

- а) социальная наука;
- б) гуманитарное знание;
- в) интегративное знание.

2 Представителями какого направления культурологической мысли являются К. Леви-Строс, М. Фуко, Ж. Лакан, Ж. Деррида?

- а) структурализм;
- б) эволюционизм;
- в) диффузионизм;
- г) функционализм.

3 Кому из исследователей принадлежит следующее высказывание: "Культурология имеет собственный предмет-содержание общественной жизни"?

- а) К. Леви-Стросу;
- б) Л. Уайту;
- в) Т. Парсонсу.

4 Что такое архетипы?

- а) типы архаической культуры;
- б) прообразы, составляющие содержание коллективного бессознательного в концепции К. Юнга;
- в) типы мыслительных процессов;
- г) все перечисленное.

5 Какие периоды в эволюции культуры выделяли Э.Б. Тайлор и Л. Морган?

а) дикость, варварство, цивилизация;
б) рабовладение, феодализм, капитализм, коммунизм;
в) прометеевская эпоха, великие культуры древности, осевое время, научно-техническая эпоха.

6 Назовите известного русского социолога XIX века, занимавшегося проблемами культурно-исторической типологии:

- а) Н. Михайловский;
- б) К. Леонтьев;
- в) Н. Данилевский;
- г) Н. Бердяев.

7 Какая из перечисленных моделей социокультурной динамики является исторически первой?

- а) эволюционная модель;
- б) волновая модель;
- в) циклическая модель.

8 Кому из мыслителей принадлежит приведенное ниже высказывание: "Я вижу на месте монотонной картины однолинейной мировой истории феномен множества мощных культур, каждая из которых придает своему материалу, то есть человеческой природе, свою собственную форму; каждая из которых обладает своей собственной идеей, своими собственными страстями, своей собственной жизнью, волей, манерой воспринимать вещи и собственной смертью"?

- а) К. Ясперсу;
- б) И. Данилевскому;
- в) П. Сорокину;
- г) О. Шпенглеру;
- д) А. Молю.

9 Как называл П. Сорокин тип искусства, описанный в данном отрывке: "Оно мало уделяет внимания личности, предметам и событиям чувственного эмпирического мира. Поэтому нельзя найти какого-либо реального пейзажа, жанра, портрета. Ибо цель не развлекать, не веселить, не доставить удовольствие, а приблизить верующего к Богу"?

- а) чувственное искусство;
- б) идеациональное искусство;
- в) идеалистическое искусство;
- г) эклектичное искусство.

10 Выберите правильное высказывание:

а) Техника – совокупность средств человеческой деятельности, создаваемых для осуществления процессов производства и обслуживания производственных потребностей общества.

- б) Техника – совокупность приемов, применяемых в каком-нибудь деле, мастерстве.
- в) Оба высказывания правильны.
- г) Оба высказывания неправильны.

Тест № 5

- 1 Какие проблемы являются глобальными?
- экологическая и демографическая;
 - утрата людьми здоровья;
 - угроза ядерной войны;
 - истощение природных ресурсов;
 - все перечисленные;
 - все перечисленные, кроме б) и г).
- 2 Как называется процесс возникновения и развития человека как социокультурного существа?
- аккультурация;
 - антропоморфизм;
 - антропатизм;
 - антропосоциогенез.
- 3 Кто из мыслителей является автором теории, согласно которой культура основана на принуждении и запрете влечений и служит двум целям: защите людей от природы и урегулированию отношений между людьми; человек, подавляющий свои бессознательные желания, выступает врагом культуры?
- Г. Спенсер;
 - О. Шпенглер;
 - З. Фрейд
 - Й. Хейзинга;
 - Ж-Лакан.
- 4 Подберите правильное определение к понятию "мифология":
- Фантастическое отражение действительности, возникающее в результате одушевления природы и всего мира в первобытном сознании.
 - Наука, изучающая мифы и сказания.
 - Оба определения правильны.
 - Оба определения неправильны.
- 5 Как называется труд нидерландского учёного Й. Хейзинги, в котором он излагает свою концепцию культуры?
- "Первобытная культура";
 - "Недовольство культурой";
 - "Закат Европы";
 - "Человек играющий";

е) "Культура и личность".

6 Кто из мыслителей выделял исторический период (800 - 200 гг. до н.э.), являющийся "ферментом, связывающим человечество в рамках единой мировой истории", "масштабом, позволяющим нам отчетливо видеть историческое значение отдельных народов для человечества в целом"?

- а) О. Шпенглер;
- б) А. Тойнби;
- в) П. Сорокин;
- г) Н. Данилевский;
- д) К. Ясперс.

7 Что изучает синергетика?

- а) динамические процессы в открытых, неравновесных, нелинейных системах;
- б) знаки и знаковые системы;
- в) проблемы культурных коммуникаций.

8 Знаки-индексы:

- а) характеризуют причинно-следственные отношения;
- б) подобны обозначаемым предметам и явлениям;
- в) и то, и другое.

9 Кому принадлежит термин "дегуманизация искусства"?

- а) Г. Гадам еру;
- б) Ф. Ницше;
- в) Х. Ортеге-и-Гассету;
- г) А. Камю.

10 Кто из мыслителей противопоставлял понятия "культура" и "цивилизация"?

- а) Н. Бердяев и О. Шпенглер;
- б) Т. Парсонс и Э. Тайлор;
- в) П. Сорокин и Ю. Лотман.

Тест № 6

1 Выберите правильное высказывание:

- а) Культурология – интегративная дисциплина, изучающая содержание общественной жизнедеятельности людей.
- б) Культурология – система наук о природе и обществе.
- в) Культурология – область естественнонаучного знания.

2 В рамках какого направления изучения культуры большее внимание уделяется духовным, а не материальным феноменам культуры, используется историко-описательная методология исследования, на первый план

выдвигается изучение механизмов трансляции культурного опыта, проблемы динамики культуры?

- а) социальная антропология;
- б) культурная антропология;
- в) диффузионизм.

3 Что означает в переводе на русский язык греческое слово, от которого получила свое название наука этнография?

- а) народ;
- б) сообщество;
- в) быт.

4 Кому из мыслителей принадлежат следующие слова: "Культура родилась из культа. Истоки ее – сакральны. Вокруг храма зачалась она и в органический свой период была связана с жизнью религиозной"?

- а) А. Молю;
- б) М. Фуко;
- в) Н. Бердяеву;
- г) П. Сорокину.

5 Как называется процесс взаимовлияния культур, а также результат этого влияния, заключающийся в восприятии одной из культур (обычно менее развитой, хотя возможно и обратное влияние) элементов другой или в возникновении новых культурных явлений?

- а) катарсис;
- б) конформизм;
- в) мимесис;
- г) аккультурация,

6 Кто является автором концепции "пассионарности"?

- а) А. Тойнби;
- б) Ф. Ницше;
- в) П. Тейяр де Шарден;
- г) Л. Гумилев.

7 Какую шкалу (масштабы) используют в культурологии?

- а) 1 - 25 лет;
- б) 25-30 лет и 48-55 лет;
- в) 100 и более лет;
- г) все перечисленные.

8 Иконические знаки:

- а) это знаки подобия;
- б) это "произвольные знаки";
- в) это знаки-признаки;

г) все перечисленное.

9 Выберите правильное высказывание:

а) Кич – синоним псевдоискусства, относящегося к самым нижним пластам массовой культуры.

б) Кич – высшая форма проявления, художественности в искусстве.

10 Какие черты творческого мышления вы можете выделить?

а) способность находить и формулировать проблемы;

б) оригинальность;

в) способность к анализу и синтезу;

г) гибкость мышления;

д) генерирование многочисленных и разнообразных идеи;

е) все перечисленное;

ж) все перечисленное, кроме пункта в).

Тест № 7

1 Этнографический период в становлении антропологии какой области научного знания продолжался:

а) с 1800 по 1860 гг.;

б) с 1860 по 1895 гг.;

в) с 1895 по 1925 гг.

2 Как называется ранняя форма религии, сущностью которого является поклонение неодушевленным предметам, обладающим сверхъестественными свойствами:

а) анимизм;

б) фетишизм;

в) тотемизм;

г) магия.

3 Что означает термин "античность"?

а) греко-римская древность (история и культура Древней Греции и Древнего Рима);

б) термин, равнозначный русскому "древность";

в) термин "античность" употребляется в обоих смыслах, ("а") и широко ("б").

4 Кто из мыслителей разрабатывал концепцию определенных абстрактных идеальных типов, которые представляли собой некое упрощение, образ-схему, а не объективно существующую (существовавшую) социокультурную реальность; идеальная типизация позволяла упорядочивать эмпирический материал, поставляемый конкретными исследованиями?

а) Д. Дидро;

- б) И. Кант;
- в) М. Вебер.

5 Какое основание использовано Н.Я. Данилевским для типологии культуры?

- а) все нижеперечисленные;
- б) историко-географическое;
- в) разряды культурной деятельности человека;
- г) основание "уединенности" или "преемственности".

6 Что является условием самоорганизации системы согласно идеям синергетики?

- а) система должна быть нелинейной;
- б) система должна быть открытой;
- в) система должна быть неравновесной;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме пункта в).

7 Символ – это:

- а) условный знак;
- б) неразвернутый знак, обобщение;
- в) знак, который несет в себе обобщенный принцип дальнейшего развертывания заключенного в нем смыслового содержания;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме б).

8 Кто из мыслителей понимал культуру как "почитание света"?

- а) В. Вундт;
- б) Н.Рерих;
- в) Ж.-Я.С.Руссо;
- г) Л. Морган.

9 Как называл П. Сорокин описанный ниже тип искусства: "Его мир частично сверхчувственный, частично чувственный, но только в самых возвышенных и благородных проявлениях чувственной действительности. Его герои то боги и другие мистические здания, то реальный человек, но только в его благороднейшем проявлении"?

- а) идеациональное искусство;
- б) эклектичное искусство;
- в) чувственное искусство;
- г) идеалистическое искусство.,

10 Какой из элементов культуры выполняет функцию описания, объяснения и прогнозирования процессов и явлений действительности на основе объективных законов?

- а) мифология;
- б) наука;
- в) религия;
- г) техника

Тест № 8

1 Эволюционный период в становлении антропологии как области научного знания продолжался:

- а) с 1800 по 1860гг.;
- б) с 1860 по 1895 гг.;
- в) с 1895 по 1925 гг.

2 Подберите верное определение к понятию "анимизм":

а) Поклонение неодушевленным, предметам, которым приписываются сверхъестественные свойства.

б) Обряды, связанные с верой в сверхъестественную способность человека воздействовать на людей и явления природы.

в) Вера в духов и души, управляющих людьми, предметами и явлениями окружающего мира; воззрение, согласно которому люди, животные, растения и предметы, наряду с чувственно воспринимаемой стороной обладают особым, активным, независимым от телесной природы началом – душой.

3 Кто из мыслителей этимологию слова "культура" возводил к латинскому глаголу "colere" (обрабатывать, возделывать землю)?

- а) В. Вундт;
- б) И.Г. Гердер;
- в) В. фон Гумбольдт.

4 Что предполагает креационистский подход к проблеме происхождения человека и культуры?

- а) человек и культура - свободное творение богов, Бога (Абсолюта);
- б) перенос зародышей жизни на Землю из космического пространства;
- в) естественное усовершенствование человека и его Культуры.

5 Н.Я. Данилевский выделяет в своей концепции культуры четыре основных разряда культурной деятельности. Какие это виды деятельности?

- а) художественная, религиозная, политическая, нравственная
- б) религиозная, собственно культурная, политическая и общественно-экономическая;
- в) научно-теоретическая, художественно-эстетическая, мышленно-техническая, нравственно-этическая.

6 О.Шпенглер считал, что жизненный цикл каждого культурного типа складывается из трех этапов: I – подготовительный период детства и накопления сил; II – период выявления и осуществления всех потенций, заложенных в душе данной культуры, период интенсивного творчества; и III – ...Что, согласно Шпенглеру, соответствует III этапу?

а) период наивысшего расцвета, период создания и расцвета шедевров искусства;

б) период упадка, период цивилизации; происходит переход от творчества к бесплодию, от становления к окостенению, от органических "деяний" к механической "работе";

в) агония культуры.

7 Кто разрабатывал идеи синергетики?

а) Д. Сахаров;

б) И. Пригожий и Г. Хакен;

в) А. Кребер и К. Клакхон.

8 Кто является автором работы "О семиосфере"?

а) В. фон Гумбольдт;

б) Г. Гадамер;

в) Ю. Лотман.

9 Выберите правильное высказывание:

а) Золотое сечение – геометрическое, математическое отношение пропорций, при котором целое так относится к своей большей части, как большее к меньшей.

б) Золотое сечение – способ построения художественного пространства на плоскости.

10 Кто является основателем буддизма?

а) Соманатха;

б) Сиддхартха Гаутама Шакьямуни;

в) Пандитачарья.

Тест № 9

1 Исторический период в становлении антропологии как области научного знания продолжался:

а) с 1800 по 1860 гг.;

б) с 1860 по 1895 гг.;

в) с 1895 по 1925 гг.

2 Кому из мыслителей принадлежат следующие слова: "Всякая культура (даже материальная культура) есть культура духа; всякая культура имеет

духовную основу - она есть продукт творческой работы духа над природными стихиями"?

- а) Л. Уайту;
- б) Н. Бердяеву;
- в) И-Г. Гердеру;
- г) К.Леви-Стросу.

3 Какие из нижеперечисленных смыслов соответствуют понятию "логос"?

- а) язык, слово, речь;
- б) понятие, суждение, смысл;
- в) Логос несет в себе многообразие образов;
- г) Логосом творится новая жизнь;
- д) все перечисленное выше.

4 К какому историческому типу культуры относится характеристика, данная А.Ф. Лосевым:

"Культура внеличностна, на восприятии космоса объективно-материальным, одушевленно-разумным и чувственным. Космос абсолютен. Все существует только в космосе и ничего кроме него нет. Основное представление о мире... сводится к тому, что это есть театральная сцена. А люди – актеры, которые появляются на этой сцене, играют свою роль и уходят... Приходят они с неба... и уходят они туда же и там растворяются, как капли в море. А земля – это сцена, где они исполняют свою роль Кто-то спросит: какую же пьесу разыгрывают эти актеры? ответу: сам Космос сочиняет драмы и комедии"?

- а) ориньякская культура;
- б) античная культура;
- в) культура Древнего Египта;
- г) культура Древней Индии;
- д) европейская средневековая культура.

5 Подберите правильное высказывание:

- а) все нижеперечисленное верно;
- б) Типология культуры – метод научного познания, в основе которого лежит расчленение социокультурных систем и объектов и их группировка с помощью обобщенной идеализированной модели или типа.
- в) Типология культуры – результат типологического описания и сопоставления.
- г) Типология культуры – конструирование идеальных образов-схем, позволяющих упорядочивать эмпирический материал, поставляемый конкретными исследованиями культуры.

6 А. Тойнби представляет схему истории как:

- а) движение отдельных цивилизаций к единой мировой цивилизации на основе создания единой мировой религии;

- б) движение цивилизаций по замкнутому циклу;
- в) движение к деградации человеческого рода.

7 П. Сорокин выдвигает теорию "волнообразной динамики культур". В чем она состоит?

- а) согласно этой теории, все изменения, которые имеют место в культуре, происходят не постепенно, а "накатываются, как волны";
- б) согласно этой теории, изменения в одном типе культур волны, распространяются на все другие типы культур;
- в) согласно этой теории, культуры движутся от идеационального типа к гармоническому, а иногда смешанному и дальше к чувственному типу. Через некоторое время происходит обратное движение через смешанный к идеациональному типу.

8 Кто из мыслителей исследовал феномен языка в работах "Язык и философия культуры". "Язык культуры", считая, что начала сравнительного языкознания взаимосвязаны с философией языка и культуры?

- а) Ф. Гребнер;
- б) В. фон Гумбольдт;
- в) Дие Вико;
- г) Ч. Сноу.

9 Подберите понятие, характеризующее особенности производства духовных ценностей в современном индустриальном обществе, рассчитанных на массовое потребление, то есть подчиненных ему как своей цели (по аналогии с поточно-конвейерной индустрией)? В отличие от понятия, обозначающего культуру, ориентированную на избранную, интеллектуальную публику, данное понятие используется для обозначения культуры, распространяющей духовные и материальные ценности, ориентированные на массового потребителя с "усредненным" уровнем развития.

- а) элитарная культура;
- б) народная культура;
- в) традиционная культура;
- г) либеральная культура;
- д) массовая культура.

10 Какой термин употребляется для обозначения религиозных верований, в которых все специфически человеческое, все социальное, личностное или "духовное" приравнено к природному? Всякая сила, с которой сталкивается человек, будь она доброй или злой, "возвышенной" или "низменной", предполагает неизменное соответствие в божественном мире. Боги в этих верованиях смертны, но в отличие от "смертных" они подобны Природе, которая осуществляет Свое бессмертие в циклическом чередовании умирания и возрождения.

- а) тотемизм;

- б) магия;
- в) политеизм;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме пункта б).

Тест № 10

1 В рамках какого научного направления изучаются примитивные традиционные общества с учетом этнических особенностей культур?

- а) все нижеперечисленные;
- б) культурная антропология;
- в) социальная антропология.

2 В рамках какой науки выделяется три последовательно сменяющих исторически сложившихся культурно-хозяйственных типа: I – охота, собирательство, рыболовство – присваивающий тип; II – ручное земледелие и скотоводство; III – пашенное земледелие?

- а) география;
- б) политология;
- в) история;
- г) этнография.

3 Кому из мыслителей принадлежит следующее высказывание " ...Мы видим, что во всем творит лишь одно начало – человеческий разум... Везде виден замысел, видны намерения человеческого рассудка, который не перестает думать, хотя и достигает разной степени продуманности своих планов... А потому одна цепь культуры соединяет своей кривой и все время отклоняющейся в сторону линией... все нации..."?

- а) Ф. Боасу;
- б) Л. Гумилеву;
- в) Б. Малиновскому;
- г) И. Г. Гердеру.

4 О.Шпенглер считал, что:

а) существуют типы культур полностью независимые, и существуют те, которые находятся в сыновнеродственных отношениях.

б) все культуры, существующие на Земле, имеют единое начало, одну праматерь, из которой они все вышли и у всех культур одни и те же духовные гены.

в) подобно живому организму, культурно-исторические типы находятся в непрерывной борьбе друг с другом и с внешней средой. Ход истории выражается в смене вытесняющих друг друга культурно-исторических типов.

г) абсолютно замкнутыми универсумами цивилизации были лишь до Нового времени, когда последние Стали взаимозависимы и вступили в реальное взаимодействие.

д) каждая культура замкнута на себя, самодостаточна. Каждый культурно-исторический тип существует обособленно, изолированно. Локальная культура живет своей собственной, особой жизнью обладает своим специфическим тактом, ритмом и вкусом. Она не может воспринять ничего у других культур. Не существует исторической преемственности, никакого влияния или никакой исторической преемственности, никакого влияния или заимствования. Диалога культур нет.

5 Каков, согласно концепции А. Тойнби, итог развития цивилизаций?

- а) все они обречены на гибель;
- б) вселенская религия объединит все существующие цивилизации в одну единую мировую цивилизацию, что даст им возможность избежать гибели;
- в) как любые живые существа, цивилизации, умирая, дают жизнь "сыновним" цивилизациям, те — своим сыновним и таким исторический процесс нескончаем.

6 Функциями знаковой системы являются:

- а) функция передачи сообщения или выражения смысла;
- б) функция общения;
- в) функция отражения действительности;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме в).

7 Кто из культурологов связывал глобальную смену типов культур со сменой коммуникативных средств и выделял культуры дописьменные, письменные, типографические и культуру обществ с современными средствами массовой коммуникации?

- а) А. Кребер;
- б) Х, Ортега-и-Гассет;
- в) Ю. Лотман;

8 Что такое искусство?

- а) уровень, ступень общественного развития, материальной и духовной культуры;
- б) совокупность материальных ценностей, которыми обладает то или иное общество, находящееся на определенной стадии развития;
- в) неотъемлемая составная часть духовной культуры, специфический род духовного освоения человеком действительности, формирующий и развивающий его способности творчески преобразовывать окружающий мир и самого себя по законам красоты.

9 Как называется религия, распространенная в древности и раннем Средневековье в Средней Азии, Иране, Афганистане, Азербайджане и ряде стран Ближнего и Среднего Востока, для которой священным законом является "Авеста", а основными принципами: противопоставление двух вечных начал - добра и зла, борьба между которыми составляет содержание мирового процесса, вера в конечную победу добра, олицетворяемого в образе верховного божества Ахурамазды?

- а) даосизм;
- б) синтоизм;
- в) джайнизм
- г) зороастризм.

Тест № 11

1 Назовите представителей функционализма:

- а) Б. Малиновский, А. Рэдклифф-Браун;
- б) К. Леви-Строс, М. Фуко, Ж. Лакан, Ж. Деррида;
- в) Э.Б. Тайлор, Г. Спенсер, Дж. Фрэйзер, Л. Морган.

2 Кто из ученых сформулировал гипотезу панспермии, согласно которой рассеянные в космическом пространстве в виде спор зародыши жизни переносятся с одного небесного объекта на другой, что и объясняет появление жизни на Земле?

- а) И. Р. Пригожий;
- б) А.Д. Сахаров,
- в) С.А. Аррениус.

3 В рамках марксистской теории утверждается, что:

- а) результатом материального производства является материальная культура, которая признается "первичной" по отношению к культуре духовной;
- б) материальная культура обеспечивает накопление и трансляцию прогрессивных ценностей и традиций;
- в) культура понимается как "уровень развития сущностных сил человека" и как "мера человеческого";
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме в).

4 Проблема типологии культуры возникает, когда;

- а) идет накопление материала и его необходимо классифицировать по неким выделенным типам;
- б) имеется множество разнородных культур и их необходимо упорядочить, чтобы описать;
- в) встает задача воздействия на культуры при помощи неких закономерностей выделенных типов.

5 Кому из мыслителей принадлежит следующее высказывание: "...Подлинная культура не может существовать без определенного игрового содержания... Культура все еще хочет в известном смысле играть - по обоюдному соглашению относительно определенных правил...?"

- а) М. Веберу;
- б) Й. Хейзинге;
- в) М. Бахтину.

6 О. Шпенглер особо отмечал, как находящийся в стадии возникновения, следующий культурный тип:

- а) славянский;
- б) американский;
- в) японский;
- г) австралийский;
- д) русско-сибирский.

7 Какие процессы лежат в основе социокультурной динамики согласно концепции Ю. Лотмана?

- а) постепенные и взрывные процессы;
- б) процессы распада и структурирования;
- в) волнообразные процессы;
- г) циклические процессы;
- д) все перечисленные.

8 Какие отрасли знания изучают искусство?

- а) эстетика;
- б) искусствознание;
- в) социология;
- г) психология;
- д) все перечисленные.

9 Хронологические рамки европейского Средневековья:

- а) X-XV вв.;
- б) V-XVII вв.;
- в) XII-XIII вв.

10 Основой какой религии является учение о перевоплощении душ (сансара), происходящем в соответствии с законом воздаяния (карма) за добродетельное или дурное поведение, определяемое почитанием верховных богов (Вишну или Шивы) или их воплощений и соблюдением кастовых бытовых правил? а) индуизм;

- б) буддизм;
- в) даосизм;
- г) все перечисленные.

11 Кто является автором работы "Человек и машина"?

- а) Л. Гумилев;
- б) Н. Бердяев;
- в) В. Соловьев;
- г) П. Сорокин.

Тест № 12

1 Понятие "ноосфера", введенное в научный обиход В.И. Вернадским, это:

- а) тропосфера и стратосфера;
- б) оболочка Земли, идущая за атмосферой;
- в) новое эволюционное состояние биосферы, при котором разумная деятельность человека становится решающим фактором ее развития;
- г) открытое космическое пространство.

2 Кто из ученых объяснял все социокультурные явления через их функции, то есть ту роль, которую они выполняют в системе культуры, и те способы, какими они соотносятся между собой:

- а) З. Фрейд;
- б) Г Кнабе;
- в) Ф. Гребнер;
- г) Б. Малиновский.

3 Основателем теории палеоконтактов считается:

- а) С. Лем;
- б) Ч. Хой Форт;
- в) К.Э. Циолковский;
- г) С.А. Аррениус.

4 Н.Я. Данилевский в книге "Россия и Европа", исследуя культурно-исторические типы, говорит о существовании одноосновных культур, наиболее ярко реализовавших себя в одном из "разрядов" человеческой деятельности. К ним относятся:

- а) греческая;
- б) римская;
- в) еврейская;
- г) все перечисленные;
- д) все перечисленные, кроме в).

5 В "теории культурных кругов", разработанной немецким этнологом Ф. Гребнером, утверждается, что:

- а) каждый элемент культуры образуется вокруг определенного центра, принадлежит одному "культурному кругу", появляется в определенном месте один раз в истории;
- б) "культурные круги" взаимодействуют между собой в

географическом пространстве;

- в) элементы "культурных кругов" распространяются путем миграций или смещений;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме б).

6 Кто из ученых выделял в развитии общества социальный процесс (развитие сферы хозяйства, социальных отношений, политики и государства), цивилизационный процесс (развитие науки и техники) и движение культуры (искусства, религии и философии):

- а) Я. Буркхард;
- б) М. Бахтин;
- в) А. Вебер;
- г) Ч. Сноу.

7 Выберите правильное высказывание:

- а) Культура выступает как знаковая модель действительности.
- б) Культура может рассматриваться как текст и система знаков.
- в) Оба высказывания правильны.

8 Кому из мыслителей принадлежит работа "Актуальность прекрасного"?

- а) П. Сорокину;
- б) А. Камю;
- в) Г. Гадамеру;
- г) Ф. Ницше;
- д) Ф Шиллеру.

9 Английский ученый-физик и писатель Ч.П. Сноу в своей работе "Две культуры"

- а) противопоставляет классическую (гуманитарную) культуру культуре естественнонаучной;
- б) выделяет техническую и эстетическую культуры;
- в) говорит о слиянии научной и религиозной культуры.

10 Как называется религиозное мировоззрение, ставящее над природой трансцендентную личность Бога?

- а) тотемизм;
- б) атеизм;
- в) богоискательство;
- г) синкретизм.

Тест № 13

1 Кто из мыслителей считает, что в XX веке формируется новый всеобщий разум – разум культуры, разум диалогический; культуры могут

существовать только в диалоге?

- а) Л. Баткин;
- б) В. Библер;
- в) П. Гуревич;
- г) Э. Сепир.

2 Как переводится латинское слово, от которого происходит термин "цивилизация"?

- а) техника;
- б) наука;
- в) город;
- г) способ производства.

3 Каждый культурный тип, согласно О. Шпенглеру, самодостаточен, существует обособленно, замкнуто, изолировано. Каждая культура живет своей собственной, особой жизнью. Каждая культура:

- а) с неизбежностью судьбы проходит одни и те же этапы, порождает одни и те же явления, но окрашенные в своеобразные тона, присущие только ей;
- б) имеет свою собственную судьбу и все этапы развития, которые она проходит, не имеют никаких аналогий с другими культурами.

4 Какой вывод делает А. Тойнби из того факта, что время, когда человечество стало способно создавать цивилизации, составляет лишь 2% от времени существования на Земле человека?

- а) все когда-либо существовавшие цивилизации являются современницами друг друга, независимо от их возраста;
- б) 2% – это слишком маленькая величина, чтобы на ее основании делать какие-либо прогнозы на будущее;
- в) ни одна цивилизация еще не получила своего завершения

5 Кому из мыслителей принадлежит следующее высказывание "Динамические процессы в культуре строятся как своеобразные колебания маятника между состоянием взрыва и состоянием организации, реализующей себя в постепенных процессах"?

- а) В. фон Гумбольдту;;
- б) Ю. Лотману; в)Ф. Боасу;
- г) Р. Редфильду.

6 Выберите правильное высказывание:

- а) В символе "образ играет подчиненную роль и выступает как иллюстрация некоторой общей отвлеченной идеи" (А.Ф. Лосев).
- б) "Символ предполагает равновесие идеи и образа"... "Идея дана конкретно, чувственно, наглядно, в ней нет ничего, чего не было бы в образе, и наоборот" (А. Ф. Лосев).

7 Какой термин используется для обозначения разнородных течений молодежи, противопоставляющих свои идейно-политические установки официальным ценностям общества?

- а) массовая культура;
- б) элитарная культура;
- в) контркультура;
- г) концептуальная культура.

8 Кто из мыслителей противопоставлял духовной элите, творящей культуру, идейно и культурно разобщенные массы; разработал концепцию массового общества и массовой культуры?

- а) Д. С. Лихачев;
- б) Ф.Ф. Куклярский;
- в) В. Дильтей;
- г) Х. Ортега-и-Гассет.

9 Какие виды искусства появились в XX веке на основе синтеза искусства и техники?

- а) музыка;
- б) художественная фотография;
- в) кино;
- г) светомузыка;
- д) все перечисленные;
- е) все перечисленные, кроме а).

10 Как называется обряд посвящения (через который проходят все члены племени, достигшие определенного возраста), представляющий собой комплекс религиозных церемоний и физических испытаний, в ходе которых посвящаемый становится полным членом племени?

- а) антропогенез;
- б) аккультурация;
- в) инициация.

Тест № 14

1 Назовите представителей эволюционной школы в культурологии:

- а) О. Шпенглер, А. Тойнби, Ф. Нортроп;
- б) Э. Тайлор, Г. Спенсер, Дж. Фрэнгер, Л. Морган;
- в) К. Ясперс, Ф. Ницше, Б. Малиновский.

2 Что лежит в основе марксистской концепции генезиса человека и культуры?

- а) труд;
- б) рефлексия; в) пассионарность;
- г) игра.

3 Кто из ученых определял культуру как механизм переработки природной, "сырой" энергии в энергию, потребляемую человеком; различные явления культуры (законы, государство, язык, система торговли и т.п.) рассматривал как инструмент аккумуляции, диссимилиации и утилизации энергии; выводил зависимость уровня развития культуры от количества энергии, которым она располагает.

- а) Г. Спенсер;
- б) В. Оствальд;
- в) Э. Кассирер;
- г) К. Леви-Строс.

4 Как называется книга французского палеонтолога, философа и теолога Пьер Тейяра де Шардена, в которой он развил учение о рефлексии и ноосфере?

- а) "Недовольство культурой";
- б) "Постижение истории";
- в) "Феномен человека";
- г) "Закат Европы".

5 Кто является автором теории "природной антикультурности"?

- а) Ф. Ницше;
- б) Ж.Ж. Руссо;
- в) Г. Спенсер.

6 Американскому исследователю Филмеру Нортропу основаниями для различения типов культуры служат рациональный и интуитивный типы мировосприятия. Какие это типы культуры?

- а) северная и южная;
- б) европейская и американская;
- в) западная и восточная.

7 Известный мыслитель К. Ясперс в своей книге "Истоки истории и ее цель" вводит понятие "осевое время", обозначающее период, когда "возникли предпосылки, позволившие человеку стать таким, как он есть", "для всех народов были найдены общие рамки понимания их исторической значимости", "произошел резкий поворот в истории". Этот период продолжался:

- а) III - II тысячелетие до н.э.;
- б) V в. до н.э - V в. н.э.;
- в) VIII - II вв. до н.э.;
- г) I-X в.в. н.э..

8 Кто из русских мыслителей выступал за гармоническое единство трех видов духовности: науки, религии, искусства; рассматривал мировую литературу как цепочку уникальных культурных организмов, аналогичных циклам культурно-исторического развития народов?

- а) А. Белый;
- б) В. Иванов;
- в) В. Одоевский;
- г) В. Соловьев.

9 Выберите правильное высказывание:

- а) Религия – интуитивный способ постижения мира.
- б) Религия – один из элементов культуры, включающий специфическое мировоззрение и мироощущение, соответствующее поведение и действия, основанные на вере в сверхъестественное.
- в) Оба высказывания правильны.

10 Как называется направление в эстетике и теории архитектуры, представители которого полагают основой современного эстетического сознания городской образ жизни, ведущий к сближению различных слоев и народов?

- а) фовизм;
- б) урбанизм;
- в) конструктивизм.

Тест № 15

1 Кто из современных исследователей изучал взаимодействие человека и культуры с точки зрения философии языка "философии поступка", рассматривал проблемы смеховой культуры"; автор работы "Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса"?

- а) С. Аверинцев;
- б) В. Сильвестров;
- в) М. Бахтин;
- г) Б. Рыбаков.

2 Американским исследователем М. Херсковицем предложена концепция культуры, согласно которой каждый народ творит собственную культуру, обеспечивающую ему целостность и жизнеспособность. Нельзя определить, какая из культур лучше или хуже, более или менее развита, такая оценка всегда будет субъективна и относительна. Предпочтение тех или иных явлений культуры зависит от различных ценностных систем. Как называется эта теория?

- а) методологическая;
- б) культурный релятивизм;
- в) антропологическая;
- г) гуманистическая.

3 Кому из мыслителей принадлежит следующее высказывание: "Игра – состязание как импульс, более старый, чем сама культура, издревле заполняла жизнь и, подобно дрожжам, побуждала расти формы архаической культуры"?

- а) Н. Бердяеву;
- б) П. Тейяру де Шардену;
- в) П. Миллюкову;
- г) И. Хейзинге;
- д) Р. Нибуру.

4 Кто является автором работы "Закат Европы"?

- а) П. Тейяр де Шарден;
- б) Э.Б. Тайлор;
- в) А. Тойнби;
- г) Н.Я. Данилевский;
- д) О. Шпенглер.

5 Представители какой научной школы уподобляли культуру живому организму и предполагали, что культурные живые организмы могут совершенствоваться, развиваться от простых к более сложным?

- а) функциональной;
- б) эволюционной;
- в) структурной антропологии;
- г) бихевиористской.

6 Н.Я. Данилевский под цивилизацией понимал:

- а) время, в течение которого народы, составляющие культурно-исторический тип, проявляют преимущественно свою духовную деятельность во всех тех направлениях, для которых есть залогов в их духовной природе;
- б) период разложения культуры;
- в) агонию культуры.

7 Выберите правильное высказывание:

- а) Пиктографическое письмо – отображение общего содержания сообщения в виде рисунка или последовательности рисунков;
- б) Пиктографическое письмо-принцип письма, использующий различные знаки (условные изображения или рисунки, соответствующие не звуку речи, а целому слову или морфеме).

8 Структуру культуры можно представить в двух уровнях:

- а) специализированном и обыденном;
- б) элитарной и массовой культуры;
- в) ценностное ядро культуры и периферийные слои;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме в).

9 Характеристики научного мышления:

- а) строгость;
- б) образность;
- в) непротиворечивость;

- г) интуиция;
- д) все перечисленное;
- е) все перечисленное, кроме б).

10 Кто, безоговорочно веря в научно-технический прогресс, провозглашал в своей книге-манифесте "Урбанизм" возможность чисто градостроительными реформами добиться победы рациональности, разума, красоты в современных городах?

- а) А. Матисс;
- б) Ле Корбюзье;
- в) С. Дали;
- г) М. Гинзбург;
- д) И. Леонидов.

Тест № 16

1 Кто из русских мыслителей в своих исследованиях уделял большое внимание античной культуре и мифологии, автор работ "Античный космос и современная наука", "Диалектика мифа", "Античная мифология в ее историческом развитии", "Типы античного мышления"?

- а) Д. Лихачев;
- б) В. Соловьев;
- в) К. Леонтьев;
- г) А. Лосев;
- д) Л. Баткин;
- е) С. Аверинцев.

2 В рамках какой теории происхождения культуры утверждается: в глубокой древности Землю неоднократно посещали космические существа, которые превратили путем искусственной мутации живших тогда на Земле гоминидов в существ с человеческим интеллектом, человеческой психикой? С такой точки зрения древние верования, сказания, мифы, легенды, отдельные культурные постройки, предметы являются отражением этих контактов.

- а) гипотеза панспермии;
- б) эволюционизм;
- в) теория палеоконтактов;
- г) функционализм;
- д) структурализм.

3 Кто из мыслителей является автором теории, согласно которой культура основана на отказе удовлетворения желаний бессознательного и существует за счет сублимации энергии либидо; прогресс культуры ведет к уменьшению человеческого счастья и усилению чувства вины из-за растущего ограничения реализации природных влечений?

- а) Г. Спенсер;
- б) Х. Ортега-и-Гассет;

- в) З. Фрейд;
- г) Э. Дюркгейм.

4 Какие каналы связи существуют между специализированным уровнем культуры и культурой повседневности?

- а) сфера образования;
- б) средства массовой коммуникации;
- г) учреждения культуры;
- д) все перечисленные;
- е) все перечисленные, кроме г).

5 Как называется работа Л.Н. Гумилева, в которой он рассматривает культуру как "кристаллизованную пассионарность"?

- а) "Смысл и назначение истории";
- б) "Актуальность прекрасного";
- в) "Этногенез и биосфера Земли";
- г) "Живая Вселенная".

6 Кто из известных западных ученых рассматривал цивилизации как "самозамкнутые дискретные единицы, на которые распадается историческое существование человечества"?

- а) М. Вебер;
- б) Ф. Нортроп;
- в) А. Тойнби;
- г) М. Мид;
- д) А. Моль.

7 Известный социолог культуры А. Моль в книге "Социодинамика культуры":

- а) Исследует динамику культуры в терминологии массовых коммуникаций.
- б) Подразделяет культуры на социостатические (демагогическую, догматическую, эклектическую или культуралистскую) и социодинамические.
- в) Различает культуру социальную и культуру индивидуальную.
- г) Все перечисленное.
- д) Все перечисленное, кроме а).

8 Выберите правильное высказывание:

- а) Идеографическое письмо – отображение общего содержания сообщения в виде рисунка или последовательности рисунков
- б) Идеографическое письмо – принцип письма, использующий различные знаки (условные изображения или рисунки), соответствующие не звуку речи, а целому слову или морфеме.

9 Какие виды знаков выделяются в семиотике:

- а) знаки-копии;
- б) знаки-признаки;
- в) знаки-символы;
- г) все перечисленные.

10 Как переводится греческое слово "Библия"?

- а) святыня;
- б) книги;
- в) притчи;
- г) Бог.

Тест № 17

1 Назовите представителей структурализма:

- а) О. Шпенглер, А. Тойнби, Ф. Нортроп;
- б) К. Леви-Строс, М. Фуко, Ж. Лакан, Ж. Деррида;
- в) Э. Тайлор, Г. Спенсер, Дж. Фрэнгер, Л. Морган;

2 Выберите правильное высказывание:

- а) Праздники – это явления, характерные лишь для человека.
- б) Праздник возникает там и тогда, где присутствуют постоянные культурные связи между людьми.
- в) Оба высказывания правильны.

3 Кто из мыслителей придерживался следующей точки зрения, культура – это символическая вселенная, в которой человек осуществляет свою жизнедеятельность. Культура – есть процесс самоосвобождения человека, в котором он доказывает свою способность создавать собственный идеальный мир. Язык, религия, наука, искусство выступают как фазы этого процесса.

- а) Ф. Теннис;
- б) А. Вебер;
- в) Э. Кассирер;
- г) Б. Малиновский.

4 В структуре культуры можно выделить следующие элементы:

- а) экономика;
- б) политика;
- в) философия;
- г) религия;
- д) право;
- е) наука и техника;
- ж) искусство;
- з) все перечисленные;
- и) все перечисленные, кроме а), б), д).

5 Кому из мыслителей принадлежит идея создания так называемой универсальной вселенской церкви - носителя религии будущего?

- а) А Тойнби;
- б) Г. Риккерт;
- в) К. Лампрехту;
- г) Л. Уайту.

6 О. Шпенглер считал, что жизненный срок каждого культурного типа складывается из трех этапов: I. Период детства и накопления сил; II. Фаза собственно культуры; III. Период цивилизации. К какому из них могут быть отнесены следующие слова Шпенглера: "Бессмыслица, зоология начинают господствовать. Становится безразличным не для отдельно действующих личностей, но для мира - каков будет исход данного события"?

- а) к первому;
- б) ко второму;
- в) к третьему;
- д) это – этап смерти культурного типа.

7 Хронологические рамки эпохи Возрождения в Западной и Центральной Европе:

- а) с XII по XVII вв.;
- б) с XIV по XVI вв. в Италии;
- в) с конца XV в. до начала XVII в.;
- г) все перечисленное, кроме а).

8 Характеристики художественного мышления:

- а) чувственность;
- б) образность;
- в) рациональность;
- г) вдохновение;
- д) интуиция;
- е) все перечисленные, кроме в);
- ж) все перечисленное.

9 Выберите понятие, отражающее ситуацию, в которой отчужденный мир технических действий и объектов воспринимается человеком, как угроза его бытию?

- а) технократия;
- б) технофобия;
- в) пролеткульт;
- г) техногенез.

10 Как переводится латинское слово "religion", от которого произошло понятие "религия"?

- а) Бог;

- б) благочестие;
- в) связывать;
- г) все перечисленное, кроме а).

Тест № 18

1 Кто из представителей культурной антропологии в рамках междисциплинарного подхода занимался этнографическими проблемами детства, различая "learning cultures" – культуры, где дети обучаются на собственном опыте под руководством старших, и "teaching cultures" – культуры, в которых существуют специальные социальные институты для обучения детей?

- а) Ф. Боас;
- б) М.Мид;
- в) К. Леви-Строс;
- г) М. Харрис.

2 Немецкий мыслитель А. Швейцер в работе "Культура и этика":

- а) противопоставлял культуру и цивилизацию;
- б) призывал к культурно-нравственному обновлению человечества и выдвигал тезис благоговения перед жизнью;
- в) считал, что органическое слияние этики с культурой может обеспечить прогресс человечества;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме а).

3 В чем смысл перехода из биосферы в ноосферу по П. Тейяр де Шардену?

- а) результатом такого перехода должна стать "сверхжизнь" – состояние полного окончания всех эволюционных процессов;
- б) в результате такого перехода исчезнут все различия между людьми (расовые, религиозные, экономические);
- в) в результате такого перехода человечество сольется в единое целое с природой и Богом;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме б).

4 Кто из культурологов, сформулировав свою концепцию под влиянием марксизма, считал, что главную роль среди многообразных составляющих культуры играет материально-техническая культура, рассматривал культуру в качестве специфического "термодинамического" механизма аккумуляции, передачи, хранения и преобразования энергии общества?

- а) В. Оствальд;
- б) Л. Уайт;
- в) С. Аверинцев;

г) К. Брейзиг.

5 А. Тойнби считал, что социальные процессы, последовательно происходящие в различных цивилизациях, аналогичны. Кто из мыслителей придерживался подобной точки зрения?

- а) О. Шпенглер;
- б) П. Сорокин;
- в) К. Ясперс;
- г) Ф. Нортроп.

6 Развитие культуры, как необратимое, направленное, закономерное изменение, включает:

- а) движение от простого к сложному, от менее совершенного к более совершенному (прогресс);
- б) движение от сложного к простому (регресс);
- в) моменты застоя;
- г) все перечисленное.

7 Кто из русских языковедов создал философско-лингвистическую концепцию, в рамках которой миф, литература, фольклор рассматриваются как знаково-символические системы, производные от языка; автор работ "Мысль и язык", "Эстетика и поэтика", "Слово и миф"?

- а) А. Афанасьев;
- б) А. Потебня;
- в) Ф. Буслаев;
- г) Е. Мелетинский.

8 Что в переводе с греческого обозначает слово, от которого произошло понятие "техника"?

- а) искусство;
- б) мастерство;
- в) орудие труда;
- г) все перечисленное, кроме в).

9 Как называется подход к исследованию культуры с точки зрения ценностного ее содержания?

- а) гедонистический;
- б) аксиологический;
- в) коммуникативный;
- г) диалогический.

10 Как переводится с арабского слово, от которого получила название священная книга мусульман "Коран"?

- а) читать;
- б) святыня;

- в) говорить;
- г) человек.

Тест № 19

1 Кто из мыслителей ввел термин "культурология"?

- а) М. Харрис;
- б) Л. Уайт;
- в) М. Мил;
- г) М. Ландманн.

2 Для какой культуры характерны следующие признаки: право, мораль, искусство, философия, образование пронизаны религиозным мировоззрением, в общественной жизни доминирует духовенство, культура тяготеет к символической интерпретации всех явлений, предметов и отношений?

- а) античная культура;
- б) европейская средневековая культура;
- в) первобытная культура;
- г) ни для одной из перечисленных.

3 Кто из мыслителей считал, что социокультурная жизнь является продуктом расово-антропологических факторов, социальное поведение людей обусловлено биологической наследственностью; автор работы "Опыт о неравенстве человеческих рас"?

- а) А. де Гобино;
- б) З. Фрейд;
- в) К. Юнг;
- г) Э. Фромм.

4 Концепция "рациовитализма", предложенная испанским мыслителем Х. Ортегой-и-Гассетом, заключается в следующем:

- а) культура предстает как застывшая форма;
- б) культура рассматривается как жизненная активность, подчиненная двум императивам: требованию жить и требованию быть нравственным;
- в) жизнь должна быть культурной, а культура жизненной;
- г) все перечисленное, кроме а);
- д) все перечисленное.

5 Выберите правильное высказывание:

а) Культура усваивается личностью в процессе ее социализации и представляет собой совокупность общепринятых образцов поведения, мышления и мироощущения, а также индивидуально значимые действия.

б) Категория "культура" обозначает содержание общественной жизни и деятельности людей, представляющие собой биологически ненаследуемые, искусственные, созданные людьми, объекты (артефакты).

в) Оба высказывания правильны.

6 Кто является автором многотомного труда "Постижение истории", в котором на основе большого и хорошо систематизированного эмпирического материала выдвигается теория круговорота сменяющих друг друга локальных цивилизаций?

- а) П. Миллюков;
- б) А. Тойнби;
- в) Э. Фромм;
- г) К. Ясперс.

7 В культурологии используется понятие "социокультурная динамика". Как переводится греческое слово, от которого произошел термин "динамика"?

- а) движение;
- б) работа;
- в) сила;
- г) мощность

8 Кто из русских исследователей разрабатывал проблемы семиотики культуры, использовал методы структурализма при изучении знаковых систем и культур, рассматривал информационный диалог при взаимодействии культур как закон мирового развития культуры?

- а) Б. Рыбаков;
- б) Д. Лихачев;
- в) А. Лосев;
- г) Ю. Лотман.

9 Каким термином обозначается методологическая установка, прописывающая решающее значение в развитии общественно-экономических структур изменению технической и технологической сторон производства?

- а) технофобия;
- б) технократизм;
- в) индустриализм;
- г) активизм;
- д) технологический детерминизм.

10 Как называется западноевропейское искусство XII-XIV вв., которое, будучи преимущественно культовым, отличалось господством линии, вертикализмом композиции, неразрывной связью архитектуры и скульптуры?

- а) барокко;
- б) готика;
- в) романтизм.

1 Кто из мыслителей исследовал морфологию культуры, ввел понятие "культурного круга", представляя культуру как порождение природных условий организма, которые проходят определенные ступени развития: растение - животное - человек?

- а) М. Фуко;
- б) А. Моль;
- в) Л. Фробениус;
- г) Ф. Ницше.

2 Как называется направление культурологической мысли, согласно которому различные социокультурные феномены или культуры в целом могут распространяться путем диффузии мигрировать, накладываться друг на друга, иметь общий источник?

- а) культурный материализм;
- б) функционализм;
- в) диффузионизм;
- г) структурализм.

3 Выберите правильное высказывание:

а) Французский исследователь К. Леви-Строс является основоположником структурализма; использовал методы структурной лингвистики при воссоздании системы символов, содержательно отражающих структуру культуры во всем многообразии ее элементов.

б) Французский антрополог и социолог К. Леви-Строс считал, что "естественно-природное" выступает в качестве основания для культуры, которая понимается как результат стремления и способности человека особым образом обозначить среду своего обитания.

- в) Оба высказывания правильны.

4 Концепцию "элитарности культуры" разрабатывал:

- а) Ф. Ницше;
- б) Т. Элиот;
- в) Х. Ортега-и-Гассет;
- г) все перечисленные.

5 Н.Я. Данилевский выделяет совершенно особый тип в истории культуры человечества, который призван реализовать в своем творчестве 4 важнейшие ценности: 1) религию; 2) политическую справедливость и свободу; 3) собственно культуру, т.е. науку и искусство, 4) создание совершенного общественно-экономического строя. О каком типе культуры идет речь?

- а) германо-романский;
- б) славянский;
- в) еврейский;
- г) русско-сибирский.

6 К какому понятию относится следующее определение: "Группа людей, говорящих на одном языке, признающих своё единое происхождение, обладающих комплексом обычаев, укладом жизни, хранимых и освященных традицией и отличаемых ею от таковых других групп"?

- а) социум;
- б) этнос;
- в) община;
- г) класс.

7 Выберите правильное высказывание:

а) Итальянский философ Дж. Вико в своей теории исторического круговорота утверждал, что все формы социальной жизни органично взаимосвязаны, постоянно изменяются, все народы развиваются параллельно.

б) Итальянский мыслитель Дж. Вико утверждал, что циклы существования любой нации состоят из трех эпох: эпоха богов – детство, эпоха героев – юность, эпоха людей – зрелость. Окончание последней эпохи знаменует собой распад данной культуры и общества.

- в) Оба высказывания правильны.
- г) Оба высказывания неправильны.

8 Какие языки относятся к искусственным?

- а) специально конструируемые языки межнационального общения;
- б) языки программирования и машинные языки;
- в) специальные информационные языки (науки и техники);
- г) все перечисленные.

9 Кто из ученых считается основателем семиотики?

- а) Ч. Моррис;
- б) Ч. Пирс;
- в) Ф. де Соссюр;
- г) все перечисленные.

10 Что является мандалическим знаком?

- а) голубь;
- б) рыба;
- в) крест;
- г) агнец.

Тест № 21

1 Кто из исследователей выделил триединую природу человека, биологического, социального и культурного существа?

- а) Ч. Моррис;
- б) П. Сорокин;
- в) Т. Парсонс;
- г) А. Тойнби.

- 2 Культура представляет собой:
- способы человеческой деятельности;
 - результаты деятельности человека;
 - уровень развитости личности;
 - все перечисленное;
 - пункты а) и б).
- 3 Какие фазы длинной экономической волны выделял Н. Кондратьев:
- подъем, надлом, спад;
 - прогресс, застой, регресс, кризис;
 - повышение, перелом, понижение (депрессия), переход.
- 4 Кто из ученых считал, что процесс изменений в культуре подобен колебаниям маятника между либерализмом и консерватизмом?
- И. Пригожий;
 - А. Шлезингер;
 - П. Сорокин;
 - О. Шпенглер.
- 5 Кто из мыслителей, кроме И. Хейзинги, разрабатывал игровую концепцию культуры?
- А. Камю;
 - Х. Ортега-и-Гассет;
 - О. Тоффлер;
 - А Швейцер.
- 6 Какие периоды в жизни культурного организма выделяет О. Шпенглер?
- детство, юность, зрелость, старость;
 - весна, лето, осень, зима;
 - период хаоса, накопления сил; период творческого выражения сил; период, когда реализуются все потенциальные возможности культурной души; период "цивилизации", когда культурный организм погибает;
 - все перечисленные.
- 7 К какому типу культуры относит П. Сорокин следующее описание правовой системы: "Система судебных показаний основана на признании вмещательства Абсолюта в юридические дела. Почти каждое юридическое действие ... расписывается до мельчайших деталей через декларирование определенных священных формул, священных действий, не оставляющих какой-либо возможности изменить что-либо, пусть даже одну единственную букву-деталь в этой сакральной процедуре"?
- чувственному;
 - идеациональному;
 - идеалистическому;

г) эклектичному.

8 Кто из создателей семиотики рассматривал естественные языки как знаковые системы, а первоэлементом семиотического анализа и моделью любого совершающегося действия считал не знак, а сам процесс коммуникации, знаковый обмен?

- а) Ч. Моррис;
- б) Ч. Пирс;
- в) Ф. де Соссюр.

9 Выберите правильное высказывание:

- а) Мандала – это архетипический символ.
- б) Мандала – это символ, охватывающий все окружающее пространство, вмещающее в себя землю и галактику, человека и атом, составляющий основу человеческого существа.
- в) Принцип Мандалы позволяет человеку отражаться в космосе, а Вселенной - в человеке.
- г) Все высказывания правильны.

10 Как называется вид проектировочной деятельности, имеющей целью формирование эстетической предметной среды?

- а) архитектура;
- б) дизайн;
- в) конструктивизм.

Тест № 22

1 К какому термину относится данное высказывание: "Определенный комплекс особенностей хозяйства и культуры, складывающийся у различных народов, находящихся на одном уровне социально-экономического развития и в сходных естественно-географических условиях"?

- а) общественно-экономическая формация;
- б) хозяйственно-культурный тип;
- в) культурно-историческая эпоха.

2 Кто из ниже перечисленных авторов отстаивал следующие взгляды: "... новое искусство разделяет публику на два класса – тех, кто понимает, и тех, кто не понимает его, то есть на художников и тех, которые художниками не являются":

- а) А. Тойнби;
- б) П. Сорокин;
- в) Х. Ортега-и-Гассет;
- г) К. Ясперс.

3 Выберите правильное высказывание:

- а) Культура – это организованные совокупности материальных объектов, идей, образов.
- б) Культура – это способы деятельности (технологии).
- в) Культура – это система устойчивых связей между людьми способы их регулирования.
- г) Культура – это оценочные критерии, имеющиеся в обществе.
- д) Все высказывания правильны.
- е) Все высказывания правильны, кроме г).

4 Кто из мыслителей, будучи сторонником "культурного элитаризма" выделял в вертикальном срезе культуры два уровня – высший и низший, в зависимости от степени осознанности культуры; понимал под культурой определенный образ жизни, вести который могут только избранные – элита?

- а) Б. Малиновский;
- б) Э. Кассирер;
- в) Т. Элиот;
- г) А. Гелен.

5 Какие внешние факторы, влияющие на культуру, выделяет А. Тойнби в своей концепции "вызовов-и-ответов"?

- а) природно-географические условия;
- б) климатические условия;
- в) нашествие других народов;
- г) природные катаклизмы;
- д) влияния других культур;
- е) все перечисленные.

6 Хаос в синергетике понимается как:

- а) неявная потенциальная упорядоченность;
- б) созидательное и конструктивное начало, выводящее систему на аттракторы (тенденции) развития;
- в) как диссипативное (разрушительное) начало;
- г) все перечисленное.

7 Кто из основателей семиотики считал, что данная наука должна стать средством описания различных аспектов социокультурной деятельности человека, метаязыком, позволяющим описывать все языки мира через значения простых и сложных знаков?

- а) Ч. Моррис;
- б) Ф. де Соссюр;
- в) Ч. Пирс;
- г) все перечисленные

8 Как называется технический прием, вошедший в художественную практику в XX веке, заключающийся во введении в произведения

изобразительного искусства отличных от него фактуре и цвету предметов: обрывков газет, афиш, обоев и т.д.

- а) сюрреализм;
- б) имидж;
- в) коллаж;
- г) дизайн.

9 Как переводится греческое слово, лежащее в основе термина "экономика"?

- а) натуральный обмен;
- б) продажа товаров;
- в) домашнее хозяйство.

10 Какие архетипические знаки включает в себя схема Мандалы?

- а) круг и квадрат;
- б) крест и сегментарный восьмиугольник;
- в) все перечисленные.

Тест № 23

1. Кто из мыслителей понимал духовную культуру человечества как постепенное выявление творческой силы "мирового разума"; воплощаясь в последовательно сменяющихся друг друга образах культуры, безличный (мировой, объективный) дух одновременно познает себя как их творца?

- а) Э. Тайлор;
- б) Г. Гегель;
- в) Н. Бердяев;
- г) А. Тойнби.

2 Немецкий философ А. Гелен считал, что:

- а) единство культуры определяется биологической однородностью людей;
- б) культура является частью организма любого человека;
- в) в каждом человеке имеется "культурообразующая энергия";
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме б).

3 Как М. Вебер называет процесс, включающий в себя 1) вытеснение случайных, аффективных или рутинных действий, мотивов; 2) преодоление отклонений от основной линии действия и поведения; 3) последовательное упорядочивание этого действия, планирование и накопление результатов?

- а) разумность;
- б) рационализация;
- в) идеализация;
- г) идентификация.

4 "Общая теория действия" (создателем которой является Т. Парсонс) в структуре человеческой деятельности выделяет "ситуацию" и "деятеля", отношения между которыми включают:

- а) адаптацию к окружающей среде и целеполагание;
- б) оценку ситуации и обеспечение согласованного взаимодействия в обществе;
- в) передвижение культурных импульсов;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме в).

5 Кто из мыслителей выделял три типа культур: "автономную", "гетерономную", "теономную"; считал необходимым создание теологии культуры, которая должна преодолеть противоположность между религией и культурой?

- а) В. Дильтей;
- б) П. Тиллих;
- в) И. Гердер;
- г) Л. Фробениус.

6 Синергетика полагает, что для самоорганизации, структурирования системы необходимо наличие двух противоположных начал. Какие это начала?

- а) начало, создающее структуры, наращивающее неоднородность за счет работы источника, и начало, размывающее, рассеивающее неоднородность;
- б) порядок и диссипативное начало (хаос);
- в) оба положения верны.

7 Кто из философов, понимая культуру как особую опытную сферу, где единичные явления соответствуют определенным ценностям; является создателем учения о ценностях; выделил шесть основных категорий ценностей, соотнес их с шестью сферами бытия: логика – истина, эстетика – красота, мистика – безличная святость, этика – нравственность, эротика – счастье, религия – личная святость?

- а) Г. Риккерт;
- б) Г. Зиммель;
- в) Г. Гегель;
- г) В. фон Гумбольдт.

8 Современный французский философ Ж. Эллюль считает:

- а) техника в XX столетии превратилась в новую искусственную среду обитания человека, вытеснив при этом старую природную;
- б) основными характеристиками техносферы выступают автономность и самодетерминированность; она представляет собой замкнутую на себя

систему, которая может определяться независимо от человеческого вмешательства;

в) формирование техносферы идет путем накопления способов и средств; логика ее развития подчинена причинности, а не конечной цели;

г) все перечисленное.

9 Выберите правильное высказывание;

а) Реализм – течение в литературе и искусстве, для которого характерны культ естественного чувства, природы, патриархальная идеализация.

б) Реализм – правдивое, объективное отражение реальной действительности на языке того или иного искусства.

10 В структуре религии выделяется:

а) религиозное сознание,

б) религиозный культ;

в) религиозная организация;

г) все перечисленное;

д) все перечисленное, кроме в).

Тест № 24

1 Кто из современных представителей культурной антропологии стоит на позиции "культурного материализма", рассматривает первобытную культуру и современную цивилизацию как форму приспособления человека к окружающей среде, отстаивает примат хозяйственной культуры в жизни этноса?

а) А. Моль;

б) М. Харрис;

в) К. Леви-Строс;

г) М. Ландманн.

2 Выберите правильное высказывание:

а) "Культура представляет собой организацию явлений, видов и норм активности, предметов (средств, вещей, созданных с помощью орудий), идей (веры, знания) и чувств (установок, отношений, ценностей), выраженных в символической форме" (Л. Уайт).

б) "Культура состоит из эксплицитных и имплицитных норм, определяющих поведение, осваиваемое и опосредуемое при помощи символов; она возникает в результате деятельности групп людей, включая ее воплощение в средствах... Культурные системы могут рассматриваться, с одной стороны, как результаты деятельности людей, а с другой - как ее регуляторы" (А. Кребер и К. Клакхон).

в) Оба высказывания правильны.

3 Маргинальность – это:

а) понятие, обозначающее промежуточность, "пограничность" положения человека между какими-либо социальными группами, накладывает определенный отпечаток на его психику;

б) понятие, обозначающее гармоничное сочетание в жизни человека норм, правил и образа жизни двух различных культур.

4 В качестве основания типологизации культур могут быть выбраны:

а) ценностные основания;

б) основания социального действия;

в) формационное основание;

г) историко-географическое основание;

д) существуют различные принципы типологии культуры выступают определенные совокупности показателей, включающие в себя значимые характеристики исследуемых культур в соответствии с поставленными задачами. Таких оснований может быть несколько, сами исследовательские задачи диктуют необходимый набор показателей, которые выступают основанием для той или иной типологии культур.

5 Как переводится с греческого слово, от которого происходит термин "экология"?

а) природа;

б) дом, жилище;

в) чистота.

6 Д. Белл, Дж. Гэлбрейт, З. Бжезинский, Г. Кан, О. Тоффлер что объединяет эти имена?

а) это ученые – сторонники концепции "постиндустриального общества";

б) это известные политические деятели стран Западной Европы;

в) это революционеры-марксисты.

7 Вербальные языки – это:

а) языки, в основе которых лежит слово;

б) языки мимики и жеста;

в) языки, основанные на звуковых и цветовых сигналах.

8 Назовите русского православного богослова, автора работ "Сын человеческий", "Истоки религии", "Магизм и единобожие", "Дионис, Логос, Судьба":

а) С. Булгаков;

б) В. Соловьев;

в) А. Мень;

г) П. Флоренский.

9 Как в допетровской Руси называли инженера?

- а) розмысл;
- б) родомысл;
- в) мастер;
- г) инженер.

10 Что означает термин "сциентизм"?

- а) форма первобытных религиозных верований;
- б) абсолютизация роли науки в системе культуры;
- в) философское направление, признающее разум основой познания и поведения людей.

Тест № 25

1 В концепции какого мыслителя эпохи Просвещения культура обличалась как отдаляющая человека от природы, разрушающая "естественные" человеческие связи. "Культурные народы" воспринимались как "испорченные" и "морально развращенные", противопоставлялась "чистота и простота нравов" первобытных народов?

- а) И.Г. Гердер;
- б) Ж.Ж.Руссо;
- в) М.В. Ломоносов;
- г) Т. Мор.

2 Теоретическими предпосылками культурологического знания выступают:

- а) этнология и история культуры;
- б) культурная и социальная антропология;
- в) культурфилософия и культурпсихология;
- г) все перечисленное.

3 Какому научному направлению соответствует следующее определение культуры: "Совокупность всех наследственных признаков информации, способов их организации и сохранения"?

- а) морфологическому;
- б) семиотическому;
- в) функционалисте кому;
- г) диалогическому.

4 Кому из мыслителей принадлежит следующее высказывание. "Человек четыре раза отправлялся от новой основы. Сначала от доистории, от ... прометеевской эпохи ... Во втором случае от возникновения великих культур древности. В третьем – от осевого времени... В четвертом – от научно-технической эпохи...?"

- а) В. Дильтею;
- б) Ж. Сартру;
- в) А. Камю;
- г) К. Ясперсу.

5 Кому принадлежит следующее высказывание: "Заминированное поле с непредсказуемыми местами взрыва и весенняя река, несущая свой мощный, но направленный поток – два зрительных образа, возникающих в сознании историка, изучающего динамические – взрывные и постепенные процессы" в культуре?

- а) С. Аверинцеву;
- б) А. Лосеву;
- в) М. Бахтину;
- г) Ю. Лотману.

6 Примером символического знака может служить:

- а) Мандала;
- б) любая математическая функция;
- в) "Черный квадрат" К. Малевича;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме б).

7 Термин "техногенность" означает:

- а) технизацию окружающей среды;
- б) предпочтение научного и технического развития;
- в) технически оптимальную рациональную организацию производства и всей жизни;
- г) все перечисленное.

8 Кем из мыслителей была разработана концепция "постиндустриального общества"?

- а) Д. Беллом;
- б) Р. Китом;
- в) Р. Арре;
- г) С. Пуфендорфом.

9 Кто из мыслителей трактовал религию как фактор, обеспечивающий целостность общества, его интегрирующую силу?

- а) В. Хесле;
- б) Э. Дюркгейм;
- в) З.Фрейд;
- г) Э.Б. Тайлор.

10 Назовите американского мыслителя, выдвинувшего и обосновавшего следующую идею: в современном буржуазном обществе

социальная природа рабочего класса изменилась, по своему уровню он стал приближаться к инженерному персоналу. Поскольку он не может быть движущей силой революции, возглавить политическую борьбу способна лишь интеллигенция, и студенчество, как самый эксплуатируемый класс, должно стать основной силой революции:

- а) Дж. Д. Селинджер;
- б) Ч. Рейч;
- в) Г. Маркузе;
- г) Т. Роззак.

Тест № 26

1 Кто из мыслителей различал "холодные" (которыми занимается антропология) и "горячие" (которые исследует история) типы культур. Различие между ними видел в том, что "холодные" культуры тяготеют к замене истории мифом, а в "горячих" культурах имеется тенденция к постоянному созданию технологических новаций и к замене мифа реальной историей?

- а) Л. Леви-Брюль;
- б) К. Леви-Строс;
- в) К. Ясперс;
- г) А. Камю.

2 Кому из мыслителей принадлежит следующее высказывание: "В человеческих институтах исторические слои выражены также отчетливо, как и в отложении пород. Они следуют один за другим в последовательности, принципиально одинаковой на всем земном шаре, независимо от мнимых относительно поверхностных различий.., ибо сформированы сходной человеческой природой, продолжающей действовать в сменяющихся условиях дикости, варварства и цивилизованной жизни"?

- а) Г. Спенсеру;
- б) Б. Малиновскому;
- в) Э. Таил ору;
- г) Й. Хейзинге.

3 Каким образом реализуется взаимосвязь культуры и личности?

- а) личность – объект культурного воздействия;
- б) личность – субъект культурного творчества;
- в) личность – носитель определенных культурных ценностей;
- г) все перечисленное.

4 Выберите правильное высказывание:

а) Немецкий мыслитель Э. Трельч находился под влиянием идей В. Дильтея и О. Шпенглера; представитель "культурпротестантизма"; один из основателей социологии религии.

б) Немецкий теолог Э. Трельч рассматривал протестантизм как высшую ступень развития западной культуры; предложил типологию религиозных групп: "церковь", "секта", "мистическое сообщество".

в) Оба высказывания правильны.

5 К какому понятию относится следующее определение: "Способность и стремление к изменению окружения, или, переводя на язык физики, к нарушению инерции агрегатного слоя"?

а) пассионарность;

б) мимесис;

в) энтропия;

г) мимикрия.

6 К какому типу знаков можно отнести народные приметы (например: "Если 20 октября (на Сергия) ночью выпадет первый снег, то он уже не сойдет")?

а) иконические знаки;

б) знаки-символы;

в) знаки-индексы.

7 Техника в социокультурном контексте – это:

а) средство преобразования среды, природы;

б) посредник между человеком и природой

в) средство, изменяющее самого человека;

г) все перечисленное.

8 Согласно теории английского этнографа Э.Б. Тайлора минимумом любой религии является:

а) анимизм;

б) тотемизм;

в) фетишизм;

г) магия.

9 Кому принадлежит призыв: "Мир через Культуру", обращенный к людям Земли?

а) М. Ганди;

б) Х. Ортеге-и-Гассету;

в) Н. Рериху;

г) Ж. Эллюлю.

10 Что такое конформизм?

а) направление исследований в современной западной социологии;

б) независимый образ мышления по отношению к традициям устоявшимся нормам и привычкам;

в) не критическое принятие и исследование господствующим мнениям, стандартам поведения, стереотипам массового сознания традициям, авторитетам, принципам.

Тест № 27

1 Английский социолог Г. Спенсер понимал процесс эволюции культуры следующим образом:

- а) усовершенствование жизни, направленное на слияние с высшим Абсолютом;
- б) движение от однородности к разнородности, причем ускоряющееся движение;
- в) движение по спирали.

2 Выберите правильное высказывание:

- а) Обряд – традиционные действия, сопровождающие важные моменты жизни и деятельности человека.
- б) Обряд – способ понимания социальной действительности, доминирующий на ранних стадиях общественного развития.

3 Кто из мыслителей различал науки о природе и науки о культуре; понимал культуру как процесс осознания и воплощения ценностей; ставил задачу раскрыть общезначимые предпосылки разумной деятельности, на которых основана культура; автор работ "История древней философии", "История новой философии", "Философия культуры и трансцендентальный идеализм"?

- а) И. Кант;
- б) В. Виндельбанд;
- в) Э. Сепир;
- г) Ф. Боас;

4 Основоположник структурной антропологии К. Леви-Строс выделял:

- а) "холодные" и "горячие" типы культур;
- б) подготовительные, одноосновные, двуосновной, четырехосновной культурные типы;
- в) дописьменный, письменный, типографический и современный информационный типы культуры.

5 К факторам, влияющим на изменение ценностной ориентации общества относятся:

- а) экономические условия;
- б) этические нормы;
- в) эстетические идеалы;
- г) критерий удобства;
- д) все перечисленное

е) все перечисленное, кроме а).

- 6 В синергетике рассматриваются особые точки – бифуркации, в которых:
- а) социокультурная система становится неустойчивой, случайность, отдельные малые отклонения могут играть весьма существенную и даже определяющую роль, происходит "выбор" дальнейшего пути эволюции;
 - б) социокультурная система становится устойчивой и равновесной.

7 Подберите правильное высказывание:

- а) Язык – способ создания, хранения, переработки и передачи культурной информации.
- б) Язык – способ коммуникации, связанный с процессом мышления
- в) Сущность языка заключается в том, что он расчленяет мир на дискретные понятия, присваивает отдельным элементам мира определенные значения и особым образом организует их в систему.
- г) Все перечисленное.

8. Как назывался основной принцип творческой деятельности художника в античной культуре, согласно которому музыка – подражание гармонии небесных сфер, поэзия – подражание истине и благу, искусство – подражание человека животным; Аристотель рассматривал этот принцип в искусстве как приобретенные знания и возбуждение чувства удовольствия от воспроизведения, созерцания и познания предмета?

- а) катарсис;
- б) мимесис;
- в) калокагатия;
- г) гармония.

9 Как определенного рода социокультурная ценность, техника может рассматриваться в аспекте:

- а) техника как объект (приборы, инструменты, машины);
- б) техника как знание (умение, правила, теории);
- в) техника как процесс (изобретения, проектирование, изготовление).
- г) все перечисленное.

10 С движением хиппи связано такое явление, как:

- а) сексуальная революция;
- б) наркокультура;
- в) контркультура;
- г) все перечисленное.

Тест № 28

1 Назовите имя русского культуролога, исследовавшего место культуры России по отношению к европейской культуре расширившего содержание

понятия "культура" в результате введения понятия "культурная история"; автора работы "Очерки по истории русской культуры"?

- а) Н.Я. Данилевский;
- б) В.Ф. Одоевский;
- в) П.Н. Милюков;
- г) В.В. Розанов.

2 Как называется процесс начального возникновения какого-либо народа, дальнейшее формирование его этнографических лингвистических и антропологических особенностей?

- а) антропогенез;
- б) этногенез;
- в) социогенез;
- г) аккультурация

3 Кто из мыслителей, критикуя современную ему культуру, выражал идеи культурного элитаризма; связывал творчество в сфере культуры с избытком жизненных сил, а создание духовных ценностей – с деятельностью аристократов, касты "сверхлюдей"; в ранних работах выделил два начала в культуре: "аполлоническое" и "дионисическое"; автор работ "Рождение трагедии из духа музыки", "Человеческое, слишком человеческое", "Так говорил Заратустра", "По ту сторону добра и зла"?

- а) В. фон Гумбольдт;
- б) М. Мид;
- в) Ф. Ницше;
- г) М. Харрис.

4 Ф. Ницше и П. Сорокин – что объединяет эти имена?

- а) ученые, взявшие за основу своей типологии культуры мировосприятие, мироощущение;
- б) ученые, взявшие за основу своей типологии культуры главные направления культурной деятельности человека;
- в) ученые, взявшие за основу своей типологии культуры пространственно-временные характеристики.

5 Под социокультурной динамикой понимается:

- а) изменения в культуре под воздействием внешних и внутренних факторов;
- б) только прогрессивные изменения в культуре.

6 Раздел семиотики синтактика:

- а) изучает внутреннюю структуру знаковых систем безотносительно к выполняемым ими функциям;
- б) изучает знаковые системы как средство выражения смысла;
- в) изучает отношение знаковых систем к тем, кто их использует.

7 Как называется одно из центральных понятий античной культуры, обозначающее гармонию внешнего и внутреннего, являющуюся условием красоты индивида; получило отражение в античном искусстве как идеал физического и нравственного совершенства (Фидий, Поликлет, Софокл)?

- а) калокагатия;
- б) мимесис;
- в) катарсис;
- г) канон.

8 Выберите правильное высказывание:

а) Культ – традиционные действия, сопровождающие, важные моменты жизни и деятельности человека.

б) Культ – один из основных элементов религии, совокупность действий, имеющих целью выразить религиозное поклонение.

9 В структуру экологии культуры входят:

- а) экология культуры и экология духа;
- б) этноэкология и экологическая этнография;
- в) все перечисленное.

10 В мифологической модели мира круг является символом:

- а) вечности;
- б) солнца;
- в) Вселенной;
- г) неба;
- д) все перечисленное.

Тест № 29

1 Кто из русских мыслителей считал, что в основе культуры лежат ценности индивидуального бытия, отдельных вещей, человеческих переживаний и устремлений; автор работ "Легенда о великом инквизиторе" Ф.М. Достоевского, "Религия и культура", "Природа и история", "Опавшие листья", "Апокалипсис нашего времени"?

- а) А. Лосев;
- б) В. Розанов;
- в) С. Аверинцев;
- г) М. Бахтин.

2 В концепции А. Тойнби утверждается, что:

а) изменения в культуре реализуются как "постепенные" и в виде "взрыва";

б) продвижение по пути прогресса связывается с выбором адекватного ответа на вызов внешних обстоятельств.

3 Выберите правильное высказывание:

а) Американский теолог культуры Б. Меланд утверждал синкретическое единство культуры со свидетельством церкви и свидетельством религиозного опыта.

б) Американский теолог Б. Меланд связывал кризис современной культуры с кризисом религии.

в) Американский теолог Б. Меланд понимал цивилизацию как частную стадию любой культуры.

г) Американский теолог Б. Меланд разработал теологию культуры, развивал идею панрелигиозности культуры.

д) Все перечисленное.

4 Американский социолог культуры П. Сорокин считал, что любое общество можно понять и оценить через призму четырех универсальных категорий. Что это за категории?

а) Вера, Надежда, Любовь, Человечность.

б) Производительные силы, производственные отношения классовая борьба, диктатура пролетариата.

в) Истина, Красота, Добро, Польза.

5 Как соотносятся понятия "экономика" и "хозяйственная культура"?

а) Понятие "экономика" шире понятия "хозяйственная культура".

б) Понятие "хозяйственная культура" шире понятия "экономика".

в) Эти понятия тождественны.

6 Раздел семиотики семантика:

а) изучает внутреннюю структуру знаковых систем безотносительно к выполняемым ими функциям;

б) изучает знаковые системы как средство выражения смысла;

в) изучает отношение знаковых систем к тем, кто их использует.

7 Как называется понятие, включающее в себя элементы социального и культового наследия, передающиеся от поколения к поколению и сохраняющиеся в течение длительного времени?

а) ритуал;

б) традиция;

в) обряд;

г) праздник.

8 Отечественный поэт О. Мандельштам писал в работе "О природе слова": "Если послушать историков литературы..., то получается, что писатели только и думают, как бы расчистить дорогу идущим впереди себя... Теория прогресса в литературе - самый грубый, самый отвратительный вид школьного невежества. Литературные формы сменяются, одни формы уступают место другим. Но

каждая смена, каждое такое приобретение сопровождается утратой, потерей..."
Какое слово пропущено.

- а) функционализм;
- б) эволюционизм;
- в) структурализм;
- г) психологизм.

9 Кто ввел в научный оборот термин "индустриальное общество"?

- а) М. Вебер;
- б) Р. Арон;
- в) А. Сен-Симон.

10 Цветы были атрибутом и опознавательным знаком:

- а) битников;
- б) хиппи;
- в) "новых левых";
- г) панков.

Тест № 30

1 Кто из мыслителей является автором концепции сверхиндустриальной цивилизации, полагает, что ускорение общественного и научно-технического развития ставит индивида во все более сложные условия социально-культурной адаптации; выделяет три волны цивилизации: аграрную, индустриальную и современную, сверхиндустриальную; автор работ "Третья волна", "Шок от столкновения с будущим"?

- а) А. Тоффлер;
- б) М. Мид;
- в) Р. Нибур;
- г) А. Швейцер.

2 Выберите правильное высказывание:

а) Американский культурантрополог А. Кребер понимал культуру как всю полноту деятельности общественного человека.

б) Американский культурантрополог А. Кребер совместно с К. Клакхоном собрал 164 определения культуры и свыше сотни её описаний.

в) Американский культурантрополог А. Кребер трактовал понятие "этнуса" как тотальное качество культуры, как систему идеалов и ценностей, доминирующих в культуре, впервые употребил это понятие в культурно-антропологическом контексте.

- г) Все перечисленное.

3 Как соотносятся понятия "политика" и "политическая культура"?

- а) Понятие "политика" шире понятия "политическая культура".
- б) Понятие "политическая культура" шире понятия "политика".

в) Эти понятия тождественны.

4 Назовите ученого, развивающего идею двух культурных типов – матриархального и патриархального; автора работы "Материнское право":

- а) П. Сорокин;
- б) О. Шпенглер;
- в) И.Я. Бахофен.

5 Как называется направление общественной мысли, признающее разум основой познания и поведения людей?

- а) гуманизм;
- б) рационализм;
- в) экзистенциализм.

6 Раздел семиотики прагматика:

- а) изучает внутреннюю структуру знаковых систем безотносительно к выполняемым ими функциям;
- б) изучает знаковые системы как средство выражения смысла;
- в) изучает отношение знаковых систем к тем, кто их использует.

7 Какое понятие означает высокий уровень упорядоченного многообразия, оптимальное соответствие различного в составе целого, отвечающее эстетическим критериям совершенства, красоты?

- а) катарсис;
- б) гармония;
- в) калокагатия;
- г) мимесис.

8 Выберите правильное высказывание:

- а) Табу – ритуальный запрет, налагаемый на какое-либо действие.
- б) Табу – сложное культурное образование, противопоставляемое традиционной, господствующей культуре.

9 Сегодня растут беспокойство и нападки на технику. Для многих из спасительницы она стала виновницей всех бед нашего времени. Осознание этой опасности связано с тем, что:

- а) возросла непредсказуемость последствий для природы и человека, которые несет с собой все усложняющаяся техника;
- б) техника не достаточно надежна; ее сложность превосходит контролируемые возможности человека;
- в) масштабы развития техники привели к возникновению особого рода техносферы, развивающейся по абиотическим законам;
- г) все перечисленное.

10 Какие из перечисленных культур получили название альтернативных?

- а) культура хиппи;
- б) молодежная рок-культура;
- в) культура преступного, уголовного мира;
- г) все перечисленные.

Тест № 31

1 Какому научному направлению соответствуют следующие представления: культура – единое целое, каждая часть которого выполняет какую-то функцию жизненно важную для целого; любой обычай имеет значение в настоящем, пережитков в культуре нет, а прошлое ее непознаваемо?

- а) эволюционизм;
- б) функционализм;
- в) структурализм;
- г) теория культурных кругов.

2 Кто из мыслителей являлся сторонником теории, согласно которой культура есть продукт расовоантропологических факторов; расы не равны между собой, что в свою очередь приводит к неравенству "неполноценности", "превосходству", "опасности" создаваемых ими культурных ценностей; расовые смешения вредны для культурного развития?

- а) А. де Гобино, Дж. Чемберлен;
- б) Г. Спенсер, Э.Б. Тайлор;
- в) П. Тейяр де Шарден, В. Вернадский.

3 Отличительные черты культуры эпохи Просвещения в Европе:

- а) безграничная вера в разум человека;
- б) критика религии;
- в) надежда на гармонизацию общества через образование и просвещение людей;
- г) приоритет творческого начала в культуре;
- д) все перечисленное;
- е) все перечисленное, кроме г).

4 Как соотносятся понятия "религия" и "религиозная культура"?

- а) понятие "религия" шире понятия "религиозная культура";
- б) понятие "религиозная культура" шире понятия "религия";
- в) эти понятия тождественны.

5 Каким термином обозначается процесс вхождения индивида в общество и культуру, освоения им социокультурного пространства?

- а) социализация;
- б) инкультурация;

- в) антропосоциогенез;
- г) все перечисленное;
- д) все перечисленное, кроме в).

6 Ю. Лотман выделил следующие типы культур:

- а) дописьменный, письменный, типографический, информационный (современных средств массовых коммуникаций);
- б) западный и восточный;
- в) матриархальный и патриархальный;
- г) идеациональный, идеалистический, эклектичный, чувственный.

7 Что в переводе с латинского означает слово *intelligentsia*, от которого произошло понятие "интеллигенция"?

- а) постигать, схватывать, быть знатоком;
- б) относиться к высшим слоям общества;
- в) способность критически оценивать действительность.

8 Выберите правильное высказывание:

- а) Экосфера – совокупность свойств Земли (или другого космического тела), создающих на ней условия для развития жизни.
- б) Экосфера – сфера воздействия Солнца, в которую входит Земля как планета.
- в) Оба высказывания правильны.

9 Кто является основоположником концепции "технократизма"?

- а) О. Конт;
- б) Ж. Эллюль;
- в) Т. Веблен.

10 Когда впервые был введен в научный оборот термин "контркультура"?

- а) в 50-е годы;
- б) в 60-е годы;
- в) в 70-е годы;
- г) в 80-е годы.

Тест № 32

1 В рамках какой научной школы сложились следующие представления: история цивилизаций есть последовательный ряд культурных кругов, в основании которого лежит первоначальный круг культуры пигмеев, обитавших по всей ойкумене?

- а) структурализм;
- б) функционализм;
- в) культурно-историческая школа;
- г) эволюционизм.

2 Кто является автором работ "Науки о природе и науки о культуре", "Ценности жизни и ценности культуры"?

- а) В. Виндельбанд;
- б) Г. Риккерт;
- в) Э. Кассирер;
- г) М. Вебер.

3 В современной культурологии выделяются:

- а) материалистическая и идеалистическая культурология;
- б) социальная и гуманитарная культурология;
- в) традиционная и модернистская культурология.

4 Как соотносятся понятия "искусство" и "художественная культура"?

- а) понятие "искусство" шире понятия "художественная культура";
- б) понятие "художественная культура" шире понятия "искусство";
- в) эти понятия тождественны.

5 Голландский культуролог Й. Хейзинга считал, что:

- а) к культуре относятся чувственность, общественная жизнь во взаимосвязи с искусством, литературой, наукой;
- б) культура имеет преобладающе эстетически-интеллектуальный облик и родственна понятию образованности;
- в) культура реально существует только в духе;
- г) подлинная культура не может существовать без определенного игрового содержания;
- д) все перечисленное.

6 Что такое "субкультура"?

- а) подкультура или культура в культуре как некое образование в рамках официальной культуры;
- б) культура какой-либо социальной или демографической группы;
- в) в чем-то ограниченная культура социальной общности, обусловленная бедностью ее социальных связей, неполнотой или затрудненностью доступа к культурному наследию;
- г) все перечисленное.

7 Понятие "культурный код" в изучении коммуникативного аспекта культуры обозначает:

- а) совокупность готовностей, установок и предрасположенностей индивида или социальной группы действовать, мыслить, чувствовать и воспринимать мир определенным образом;
- б) систему трансформационных механизмов, свойственных определенным областям культуры (например, право, искусство, наука) или типовым ситуациям социального взаимодействия (например, игра, ритуал),

благодаря которым специфичным для них образом выделяются, организуются, приобретают надлежащую форму и транслируются знаки и символы, полагаемые в качестве ключевых.

8. Выберите правильное высказывание:

а) Американский теолог культуры Рихард Нибур стремился преодолеть крайности в трактовке отношений между культурой и религией.

б) Американский теолог культуры Рихард Нибур различал "религиозную веру" и "религию", связывая историю мировой культуры с борьбой различных видов религиозной веры (монотеизма, политеизма, генотеизма).

в) Оба высказывания правильны.

9 К какому понятию относится данное определение: "Коренные качественные преобразования производительных сил на основе превращения науки в непосредственно производительную силу"?

а) к понятию "научно-техническая революция";

б) к понятию "переход от капитализма к социализму";

в) к понятию "переход от демократии к тоталитаризму".

10 Какое понятие характеризует разрыв между биологическим и социокультурным взрослением молодежи, свидетельствующем о нарушении механизма социализированного включения молодого поколения в жизнь взрослых, которое предполагает принятие на себя новых обязанностей и обязательств?

а) необихевиоризм;

б) субкультуризм;

в) социальный инфантилизм.

Тест № 33

1 Целью культурологического исследования выступает:

а) понимание своей и иных культур;

б) целостность, системность и комплексность подхода к изучению культуры;

в) эмпирическое описание культуры.

2 Кто из мыслителей является автором теории "культурной деградации"?

а) И. Г. Гердер;

б) И. Кант;

в) Ж.Ж. Руссо;

г) Б. Малиновский.

3 Как определял культуру Э. Кассирер?

а) сфера разума;

- б) символическая Вселенная;
 - в) кристаллизованная пассионарность.
- 4 Какие этапы в эволюции технологии выделял Х. Ортега-и-Гассет?
- а) доиндустриальный, индустриальный, постиндустриальный;
 - б) технология случая, технология мастерового, технология техника
 - в) ручной, машинный, автоматизированный.
- 5 Верен ли с точки зрения синергетики следующий принцип управления сложными системами: управляющее воздействие, направленное на достижение желаемого результата?
- а) да;
 - б) нет.
- 6 Кто из мыслителей первым распространил лингвистический взгляд на музыку (ему принадлежит высказывание: "Музыка – это язык минус смысл")?
- а) Л. Уайт;
 - б) Р. Якобсон;
 - в) К. Леви-Строс;
- 7 Кто является автором концепции, согласно которой в основе любого языка лежит использование фиксированных ассоциаций, то есть нечто осязаемое – слово, жест, сигнал, изображение и т.п. – вызывают представление о чем-то ином. Когда это происходит, то осязаемое выступает знаком или символом, а то, о чем появляется представление (то есть ассоциация), – значением?
- а) Б. Рассел;
 - б) А. Грейнмас;
 - в) Э. Бенвенист.
- 8 Можно ли понимать религию как символическую модель мира, обобщающую и по определенным принципам упорядочивающую весь опыт отношения человека к природе и космосу, к самому себе и всему человечеству?
- а) да;
 - б) нет.
- 9 Что такое "производство"?
- а) процесс воздействия человека на вещество природы в целях создания материальных благ, необходимых для существования и развития общества;
 - б) процесс включения работника в трудовые отношения по поводу создания продукта;
 - в) деятельность людей на предприятиях, создающая материальные продукты (блага);
 - г) все перечисленное.
- 10 Как называется теория и практика истолкования текстов?

- а) фенология;
- б) антропология;
- в) герменевтика.

РОЗДІЛ 5 ТЕМИ РЕФЕРАТІВ
(для иностранных курсантов на русском языке)

- 1 Культурология как интегративное знание.
- 2 Социальные и теоретические предпосылки культурологического знания.
- 3 Антропология как общая система наук о человеке.
- 4 Концепция культуры Э.Б. Тайлора.
- 5 Функционализм как направление культурологической мысли.
- 6 Рациовитализм Х. Ортеги-и-Гассета.
- 7 Концепция культуры З. Фрейда.
- 8 Человек как биологическое, социальное и культурное существо.
- 9 Культура и личность.
- 10 Традиция и новация в культуре.
- 11 Культура и цивилизация (могут быть рассмотрены концепции О. Шпенглера, А. Тойнби, Н.Я. Данилевского и др.)
- 12 Проблема генезиса культуры.
- 13 Миф как явление культуры.
- 14 Теория мифа А.Ф. Лосева.
- 15 Рефлексия как импульс к возникновению культуры (по П Тейяру де Шардену).
- 16 Игровая концепция культуры.
- 17 К.Г. Юнг об архетипах культуры.
- 18 К. Леви-Строс о первобытном мышлении.
- 19 Э.Б. Тайлор о первобытной культуре.
- 20 Концепция "ноосферы" В.И. Вернадского.
- 21 Этнос и культура в концепции Л.Н. Гумилева.
- 22 Теория социокультурной динамики П. Сорокина.
- 23 Проблема социокультурной динамики и синергетика.
- 24 История мировой культуры или круговорот "локальных цивилизаций"?
- 25 Соотношение изменчивости и устойчивости в культуре.
- 26 Проблема историко-культурной типологии.
- 27 Культурологические воззрения Н.Я. Данилевского,
- 28 Сравнительный анализ культурологических воззрений Н.Я. Данилевского, О. Шпенглера и А. Тойнби.
- 29 Россия в системе Восток - Запад: противостояние или диалог культур.
- 30 Мифы древности и их значение для современности.
- 31 Массовая и элитарная культура.
- 32 Молодежная субкультура.
- 33 Культура как текст.
- 34 Символ в искусстве: знак и образ.
- 35 Символика цвета в различных культурах.
- 36 Символический язык сакральных текстов.
- 37 Смеховая и зрелищная культура русского средневековья.
- 38 Концепция Н. Рериха "Мир через культуру".

- 39 Научный и художественный взгляды на мир.
- 40 Гений в искусстве и науке.
- 41 Религий и наука в контексте культуры.
- 42 Техники как социокультурное явление.
- 43 Религия как способ хранения и передачи общечеловеческих ценностей.
- 44 Искусство и религия.
- 45 Составляющие профессиональной культуры.
- 46 Корпоративная культура: актуальные проблемы современной практики.

- 1 Азроянц Э.А. Глобализация: катастрофа или путь к развитию? Современные тенденции мирового развития и политические амбиции / Э.А. Азроянц – М.: Издательский дом «Новый век», – 2002. – 416 с.
- 2 Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу / Віктор Петрович Андрущенко. – К.: ТОВ “Атлант ЮЕмСі”, 2005. – 496с.
- 3 Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З.Бауман; пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.
- 4 Бех В.П. Социальный организм: философско-методологический анализ. – Запорожье.: «Тандем-У», 1998. – 186 с.
- 5 Бех В.П. Философия социального мира: гносеологический анализ / В.П. Бех. – Запорожье.: «Тандем-У», 1999. – 284 с.
- 6 Бондаревич І.М. Духовна цілісність особистості: дійсність і перспектива / І.М. Бондаревич. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2008. – 162 с.
- 7 Воловик В.И. Идеологическая деятельность: диалектика традиций и новаторства / Виталий Иванович Воловик. – М.: АОН при ЦК КПСС, 1990. – с.78.
- 8 Воловик В.И. Философия истории. Курс лекций / Виталий Иванович Воловик.- Запорожье, 1995.- с.112.
- 9 Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. / Воронкова Валентина Григорівна. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.
- 10 Гидденс Э. Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 120 с.
- 11 Глобализация: Контуры XXI века: Реф. сб. / РАН. ИНИОН. Центр научно-информ. исслед. глобальных и региональных пробл. Отд. Восточной Европы; Редкол. вып.: Игрицкий Ю.И. – отв. ред. и др. – М., 2002. – Ч.І. – 264 с. (Сер.: Глобальные проблемы современности).
- 12 Глобализация: Контуры XXI века: Реф. сб. / РАН. ИНИОН. Центр научно-информ. исслед. глобальных и региональных пробл. Отд. Восточной Европы; Редкол. вып.: Игрицкий Ю.И. – отв. ред. и др. – М., 2002. – Ч.І. – 264 с. (Сер.: Глобальные проблемы современности).
- 13 Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період / О. Забужко. – К.: Наукова думка, 1992. – 118 с.
- 14 Кавалеров А.А. Соціальна адаптація: феномен і прояви: монографія / А.І.Кавалеров, А.М.Бондаренко. – Одеса: Астропринт, 2005. – 112 с.
- 15 Казначеев В.П. Феномен человека: космические и земные истоки / В.П. Казначеев. – Новосибирск: Новосибирское книжное изд-во, 1991. – 128 с.
- 16 Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст. // Матеріали науково-практичної конференції 10-11 квітня 2001. – Х.: ХДАК, 2001. – 152 с.
- 17 Кривега Л.Д.Світоглядні орієнтації особи в умовах трансформації суспільства : Автореф. дис. д-ра філос. наук.: 09.00.03 / Л.Д. Кривега. – Ун-т внутр. справ. – Х., 1999. – 30с.

- 18 Кримський С.Б. Архетипи української культури / С.Б.Кримський // Феномен української культури. – К., 1996. – С.97-98.
- 19 Кримський С.Б. Запити філософських смислів: монографія / С. Б. Кримський. – К.:ПАРАПАН, 2003. – 240с.
- 20 Кургузов А.О. Мова як засіб соціокультурної самоідентифікації особистості: Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / Запорізький державний університет. – Запоріжжя, 2004. – 16с.
- 21 Лепський М.А. Взаємозв'язок оптимізму та песимізму: проблема соціальної перспективи. Дис.... д-ра філос.наук: 09.00.03 / Максим Анатолійович Лепський. – Запорізький національний університет, 2006.
- 22 Маркс К. Манифест коммунистической партии / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Избранные сочинения. В 9-ти т. – Т. 3.
- 23 Мегрелішвілі М.О. Буття людини як буття можливостей: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03/ Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2004. – 17с.
- 24 Мосионжник Л.А. Антропология цивилизаций / Леонид Авраамович Мосионжник. – Кишнев: Высшая Антропологическая школа, 2006. – 468 с.
- 25 Нестеренко Г.О. Особистість у нелінійному суспільстві: [монографія] / Галина Олегівна Нестеренко. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 140 с.
- 26 Предборська І.М. Мінливість, соціум, людина. Монографія / Ірина Михайлівна Предборська. – Суми: Видавництво «Слобожанщина», 1995. – 136 с.
- 27 Сміт Е.Д. Національна ідентичність [пер. з англ. П.Таращука] / Е.Д.Сміт. – К.: Основи, 1994. – 223с.